Een eeuw Van Hattum en Beverwijk

door Herman Palm

Het fotoalbum kwam begin vorig jaar in mijn bezit. Het bevat foto's betreffende de aannemersfamilie van Hattum in Beverwijk en bestrijkt ongeveer de periode 1895 tot 1908. Het was de aanleiding om mij verder te gaan verdiepen in de familie van Hattum en in het bijzonder hun relatie met Beverwijk.
Als geïnteresseerde in de historie van Beverwijk was me natuurlijk wel het een en ander bekend over de van Hattums. Ik kende het boek over de geschiedenis van het Beverwijkse aannemersbedrijf van Hattum en Blankevoort en vanzelfsprekend stuit je in allerlei boeken en artikelen regelmatig op de bekende Beverwijkse inwoonster mevrouw A.A. van Hattum-Dekker. Die informatie is echter vaak fragmentarisch en verspreid. Toen ik al speurend op allerlei interessante gegevens stuitte werd het kortom tijd voor een samenhangend verhaal over deze interessante familie.

De relatie van de Van Hattums met Beverwijk nam een aanvang in 1890 toen Martinus Johannes van Hattum en Ariaantje Adriana van Hattum-Dekker neerstreken in villa Sophia op de Velserweg. Of dat in Beverwijk is opgemerkt valt te betwijfelen, hoewel er zich met hen toen al een havenbedrijf van wereldfaam vestigde. Althans: het kantoor vestigde zich in Beverwijk. Overigens zal men tevergeefs in Beverwijkse boekjes en gidsjes uit die tijd zoeken naar een vermelding van het bedrijf. Dit is echter wel begrijpelijk als je bedenkt dat er van deze aannemerij in Beverwijk als zodanig niet veel meer zichtbaar was dan een kantoor in een mooi woonhuis. Pas in het gidsje *'Bezoekt vestigt u te Beverwijk'* uit 1931, dat bedrijven naar Beverwijk moest lokken, werd bij het vermelden van de al aanwezige industrie, voor het eerst melding gemaakt van MJ van Hattums Havenwerken!

Arie van Hattum, de grondlegger

Arie van Hattum werd geboren in 1807 te Sliedrecht, een dorp aan de Merwede midden in een gebied, dicht bij de Biesbos, dat door diverse waterwegen werd doorsneden. De bewoners waren door die ligging geheel vervlochten met de aanleg en het onderhoud van waterwegen, dijken en kribben. Vele bewoners waren dan ook griendwerkers zoals Arie.

Portret van Arie van Hattum.
Coll. Baggermuseum Sliedrecht.

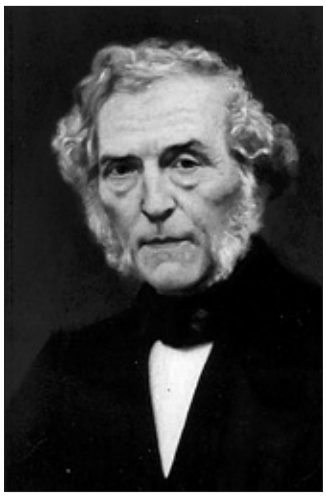

Griend was de naam voor de taaie sterke twijgen van de wilg, waar het gebied mee vol stond en dat al eeuwen gebruikt werd om matten van te vlechten voor het versterken van dijken en het beschermen van oevers. Arie werkte zich al gauw op tot griendbaas, wat inhield dat hij een tiental griendwerkers voor zich liet werken. Een grote stap in zijn carrière maakte hij, toen hij in 1831 een contract afsloot met het Hoogheemraadschap Alblasserwaard om voor vijf jaar verantwoordelijk te zijn voor het plegen van onderhoud aan oevers, dijken en de waterloop van een groot stuk gelegen langs de Merwede en de Lek. Daarmee werd hij dijkbaas en aannemer, maar ook baggeraar, omdat ook het geregeld uitdiepen van de vaarwegen met de zogenaamde "baggerbeugel" tot zijn taken behoorde. Kort daarop richtte hij Arie van Hattums Havenwerken op en richtte zijn blik zelfs over de grens, toen hij in 1837 werkzaamheden verrichtte aan een sluis in Antwerpen. Gestaag breidde hij zijn bedrijf verder uit en zo droeg hij onder andere van 1844 tot 1851 bij aan de drooglegging van de Haarlemmermeer.

Op 13 december 1827 huwde hij Petronella Anna de Jong en op 10 augustus 1837 werd hun voor dit verhaal belangrijke zoon Jan Christiaan geboren.

Jan Christiaan

Deze Jan Christaan, van wie zijn vader vanzelfsprekend verwachtte dat deze in het bedrijf zou komen werken, had echter vooralsnog geheel andere plannen. Door plaatjesboeken en verhalen was zijn nieuwsgierigheid gewekt naar verre, avontuurlijke en exotische landen en zonder medeweten van zijn ouders scheepte hij zich op 17-jarige leeftijd in 1854 in als kajuitsjongen op weg naar Nederlands Indië. Een briefje met die mededeling vonden zijn ouders op de keukentafel.
Na twee jaar was hij weer thuis als man van de wereld en ging hij samen met zijn vader werken aan het uitbreiden van het bedrijf, waarbij ook zogenaamde droge aannemerij werd opgepakt, zoals bij het bouwen van een gevangenis in Goes.
Bij die werkzaamheden in Zeeland, waar ook aan dijken werd gewerkt, ontmoette hij Frederika Wilhelmina Dina Cornelia Anna Prümers, notarisdochter uit Ellewoutsdijk. Mogelijk was hij al van het bestaan van deze notaris en zijn dochters op de hoogte, want aannemer Gerard Dekker uit Sliedrecht huwde met de oudste dochter Josina.

Portret van Jan Christiaan van Hattum.
Coll. Baggermuseum Sliedrecht

Jan Christiaan trouwde met Frederika op 21 februari 1862 te Ellewoutsdijk. Zij gingen wonen in Sliedrecht.
Hij ontpopte zich, net als zijn vader, tot een energieke ondernemer die, terwijl zijn vader zich voornamelijk op Nederland richtte, over de grens keek naar mogelijkheden en daarmee zeer succesvol was.
Toen in de tweede helft van de 19e eeuw de industriële revolutie ook in Nederland handel en nijverheid tot bloei bracht, werden er door Van Hattum diverse werkzaamheden aan het pas geopende Noordzeekanaal verricht, zoals aan de Oranjesluizen in Amsterdam(1871-1872), bij de verbreding van het buitenkanaal bij IJmuiden en de verbetering van het zuidelijk beloop(1876-1877). Dat deed Jan Christiaan inmiddels als zelfstandig ondernemer. Ook werden er veel werkzaamheden verricht voor de diverse kleine spoorwegmaatschappijen die Nederland toen nog rijk was. Tevens werden werken afgemaakt, die ander aannemers

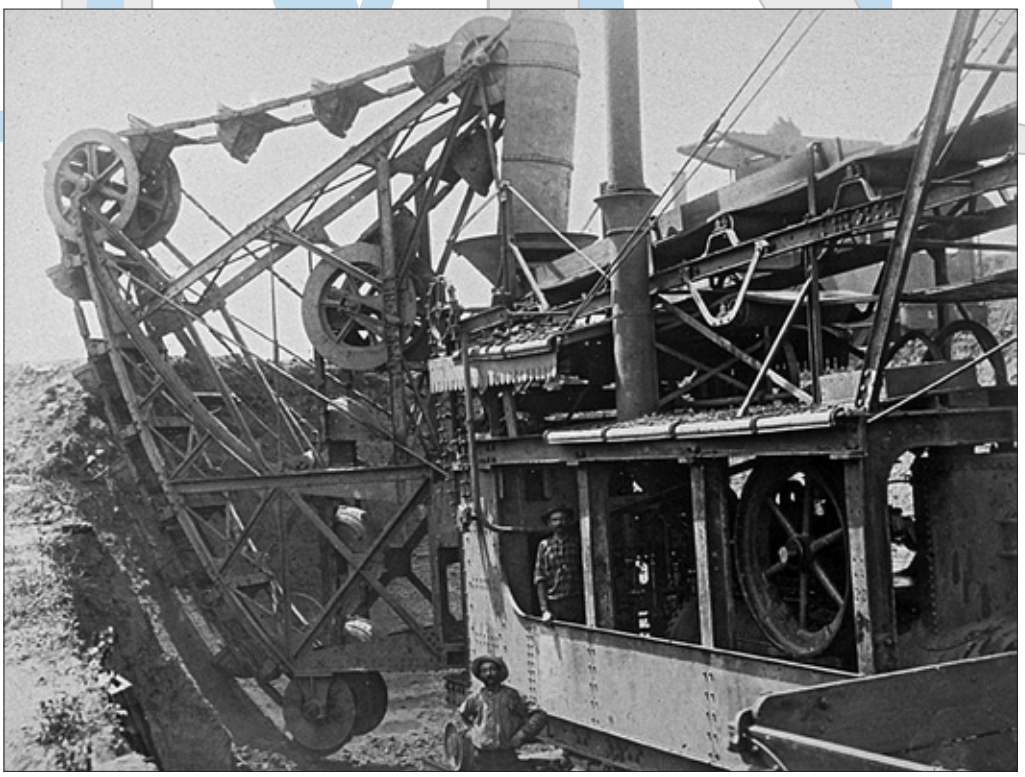

Excavateur rond 1885 werkzaam aan de afgraving van de Culebra.
Coll. Baggermuseum Sliedrecht

boven het hoofd groeiden, wat de naam Van Hattum uiteraard zeer ten goede kwam. Ook de monumentale Blauwbrug over de Amstel in Amsterdam kwam in 1883 gereed.

De werkzaamheden in het verre buitenland, aangenomen door Jan Christaan, spraken echter nog veel meer tot de verbeelding. Wat te denken van het in opdracht van de Argentijnse regering in 1884 aanleggen van de nieuwe haven in La Plata de Ensenada. Werk dat in 1890 werd voltooid en waarvoor ongeveer 100 Europeanen, exclusief vrouwen en kinderen, werkzaam waren geweest en dat de naam van Van Hattum in Argentinië voorgoed zou vestigen. Het benodigde materieel zoals baggermolens, kranen enzovoorts, moest eerst in Nederland worden gebouwd en werd vervolgens naar Argentinië gesleept.
Het grootste en meest tot de verbeelding sprekende werk op dat gebied was echter in die tijd de aanleg van het Panamakanaal. Daaraan heeft Van Hattum vanaf 1884 als onderaannemer gewerkt. De hoogste berg in het traject, de Culebra moest worden afgegraven tot op zeeniveau. Eerst 12 miljoen kubieke meter voor een bedrag van 20 miljoen franc en daarna nog eens 20 miljoen kubieke meter voor bijna 40 miljoen franc. Daartoe werden 10 enorme graafmachines, zogenaamde excavateurs, in Nederland gebouwd en naar Panama vervoerd. Het afgraven van die laatste 20 miljoen ton berg bleek uiteindelijk te hoog gegrepen vanwege aardverschuivingen, het klimaat en de zware regenval en Van Hattum moest de werkzaamheden stoppen. In 1886 was men dan ook weer terug.
De technische mogelijkheden waren pas ruim tien jaar later op een zodanig peil, dat het Panamakanaal door een Amerikaans consortium kon worden afgemaakt en in 1914 kon worden geopend.
Het bedrijf voerde in die tijd terecht de slogan 'De wereld is ons werkterrein' maar hoewel er dus veel in het buitenland werd gewerkt, werden de meeste werkzaamheden in Nederland uitgevoerd.

Portret van Martinus van Hattum.
Foto uit het album.

Ir Martinus Johannes van Hattum

Intussen was Frederika op 6 juli 1864 bevallen van een zoon: Martinus Johannes. Ook deze zoon had eerst andere plannen alvorens in het bedrijf te stappen. Hij wilde ingenieur worden en hoewel zijn vader van mening was dat het vak net zo goed al doende geleerd kon worden en dat studeren maar onnodige fratsen waren. Hij vond dat ingenieurs alleen bij Rijkswaterstaat in dienst behoorden te zijn. Maar Martinus moest en zou naar de Polytechnische school in Delft (nu TU Delft) en studeerde op 11 juni 1886 af als weg- en waterbouwkundig ingenieur. Daarmee bracht hij het bedrijf technisch op een hoger plan en het werd met een ingenieur natuurlijk ook een stuk deftiger.

Hij huwde op 17 augustus 1888 de Sliedrechtse aannemersdochter Ariaantje Adriana Dekker. Zij was geen onbekende in de familie. Haar vader was zoals hierboven vermeld zijn oom. Martinus trouwde, na de noodzakelijke toestemming van Koning Willem III, dus met zijn volle nicht.

Portret van Jaan van Hattum-Dekker.
Coll. M van Suchtelen- van Hattum.

Toen in 1890 de werkzaamheden in Argentinië afgerond waren, wachtte al spoedig weer een nieuwe uitdaging aan de andere kant van de wereld. Het was het jaar dat werd begonnen aan de aanleg van het laatste stuk van de oostelijke spoorlijn in de Boerenrepubliek Transvaal van Pretoria naar de havenstad Lourenço Marques in de Portugese kolonie Mozambique. Het was een opdracht van de in Amsterdam gevestigde Nederlands Zuid-Afrikaanse Spoorweg Maatschappij, waarbij Van Hattum de moeilijkste laatste 100 km zou gaan aanleggen. De brug over de wijd vertakte Komatirivier dicht bij de grens met Mozambique vormde de grootste uitdaging. Duitsland leverde de spoorstaven, België 60.000 ton hardsteen en de Haagse staalpletterij Enthoven en Co de zeven stalen brugdelen. Het werk werd in 1892 tot een goed einde gebracht en ook financieel was het een succes. Malaria, tyfus en cholera zorgden echter voor zoveel slachtoffers onder de 3000 te werk gestelde zogenaamde kaffers en de 200 Europeanen, dat Jan Christiaan zich voornam er nimmer meer werk aan te nemen.

De verhuizing naar Beverwijk

In 1889 verhuisden Jan Christiaan en Frederika naar Den Haag. De grote stad bood hen een interessanter uitgaansleven, meer en mooiere winkels en een levendige mondaine badplaats. Gerard en Josina Dekker, de ouders van Ariana, woonden inmiddels in Nieuwer Amstel. Alleen opa Arie woonde nog in Sliedrecht, maar was nog weinig actief wegens ouderdom en een matige gezondheid.
Dat zal een rol hebben gespeeld bij de beslissing van Martinus en Ariana om ook te verhuizen. Het werd tijd om het bedrijf elders te vestigen en wel dicht bij het Noordzeekanaal waar JC van Hattums Havenwerken erg actief was. De keuze viel op een huis aan de Velserweg te Beverwijk. Niet omdat zij er familie of vrienden hadden wonen. Evenmin omdat het kleine stadje, dat het voornamelijk moest hebben van groente, fruit en een beetje industrie, een bruisend sociaal cultureel leven kende. Vermoedelijk speelde de volgende advertentie een doorslaggevende rol.

> *Te koop: een Heerenwoonhuis genaamd Villa Sophia met 7 ruime kamers alle geplafonneerd, behangen en van stookplaatsen voorzien, met erf en tuin keurig onderhouden, alles zeer aangenaam en riant uitzicht hebbende op het Noordzeekanaal.*

De hofsteden Akerendam en Scheijbeeck en het statige huis Beijerlust met aanliggende mooie villa's, gelegen aan een weg, waar in die tijd alleen nog maar zo nu en dan een koets, paard en wagen of voetganger passeerde, maakte de Velserweg tot het mooiste stukje van Beverwijk en misschien wel van heel Kennemerland. Ook het nabijgelegen station met spoorverbindingen naar het hele land had zonder twijfel aantrekkingskracht en een riant uitzicht op het Noordzeekanaal was voor de Van Hattums mogelijk de kers op de taart.
Op 5 juni 1890 kocht Jan Christiaan voor zijn zoon Martinus villa Sophia, genoemd naar een er achter gelegen kwekerij met die naam, op een stuk grond van 11,3 are, voor het kapitale bedrag van ƒ 10.000. Vermeldenswaard is, dat twee jaar later de vrouw van Gerard Slaap, Pauline Eleonore Victor, voor de hofstede Scheijbeeck met diverse bijgebouwen, op maar liefst 5 hectare grond, "slechts" ƒ 28.410 betaalde.
Na wat inwendige verbouwingen, zoals het inrichten van een kantoor, betrokken Martinus en Ariana eind 1890 de villa. Drie dagen nadat zij zich hadden laten overschrijven van Sliedrecht naar Beverwijk overleed grootvader Arie op 3 december. De derde aannemers-

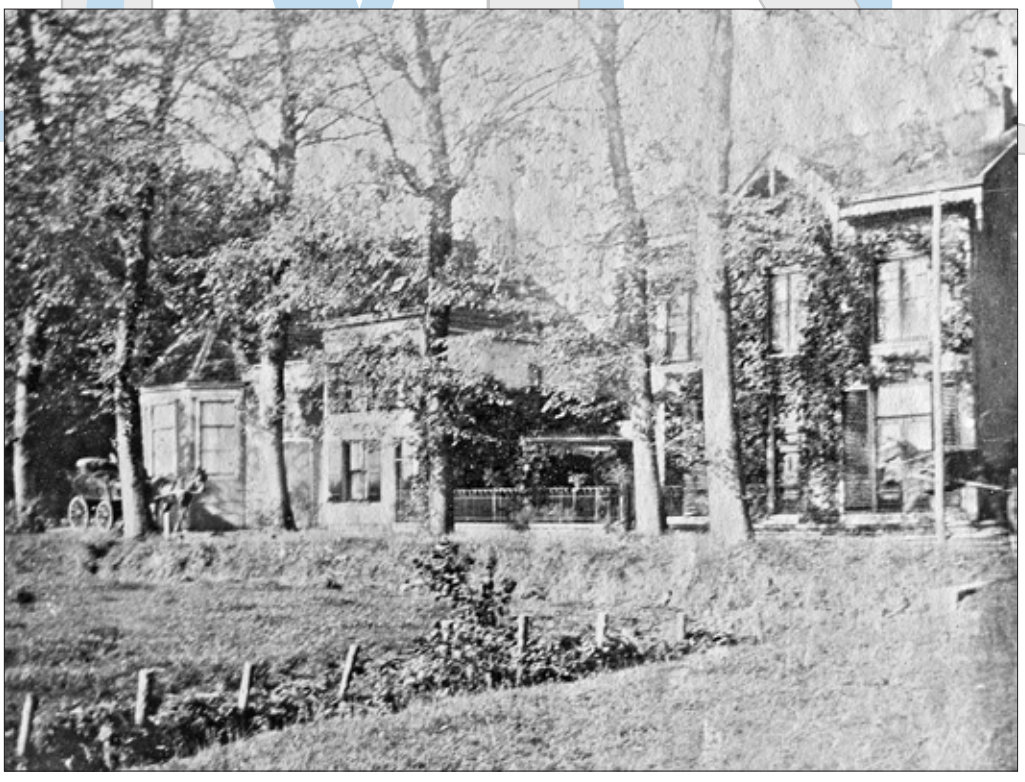

Foto uit het album met rechts villa Sophia rond 1895 en links koetshuis en dienstwoning van Scheijbeeck.

generatie van Hattum vestigde zich dus in Beverwijk, en JC van Hattum's Havenwerken te Sliedrecht werd MJ van Hattums Havenwerken te Beverwijk.

De Conservenfabriek

Op 8 oktober 1896 werd in Maison Stroucken aan de Zeestraat geveild de "Naamloze Vennootschap Maatschappij tot exploitatie van de fabriek tot het verduurzamen van levensmiddelen te Beverwijk, voorheen Willem Sepp", wat bestond uit een fabrieksgebouw met roerende goederen, een groententuin, kantoor, opzichterswoonhuis, woonhuis tuinman en erf te Beverwijk aan de Bloksteeg en Breestraat. Deze conservenfabriek had al een behoorlijke reputatie opgebouwd en exporteerde onder andere naar Nederlands Indië, waar men ook graag profiteerde van de nieuwe conserveermethode, die het mogelijk maakte Hollandse groenten en vlees op tafel te zetten.

Martinus van Hattum werd de nieuwe eigenaar voor ƒ 28.600. Hij en zijn vader richtten vervolgens een vennootschap onder firma op waarover Martinus het beheer voerde. Vanwaar de belangstelling van deze aannemer voor een conservenfabriek? Zag hij hierin gewoon een goede investering of sneed het mes aan meerdere kanten? Zwager F.W. Dekker maakte hij directeur, maar niet omdat deze op dat gebied ook maar enige ervaring had. Hij, die getuige was op hun huwelijk, was namelijk ook aannemer. Mogelijk liepen bij hem de zaken minder goed en kon Martinus zijn zwager op deze manier aan een goede baan helpen. Een prettige bijkomstigheid was in elk geval dat er nu in Beverwijk in huize "Meerwijk" op Breestraat 89 familie kwam wonen.

In de persoon van Jan Neijt werd al gauw een bekwame mededirecteur gevonden. De conservenfabriek onderging direct een voortvarende modernisering en al gauw bleken de Van Hattums een goede investering gedaan te hebben. De export naar Nederlands Indië nam almaar toe en ook scheepvaartmaatschappijen, het leger en grote hotels werden belangrijke afnemers.

Foto uit het album met Jan Neijt in 1898 op een buitenlandse tentoonstelling.

Het fotoalbum

In villa Sophia steunde Ariana, die binnen de familie Jaan werd genoemd, haar man bij zijn werkzaamheden. Brochures, contracten en bouwtekeningen werden door haar op een drukpers thuis vervaardigd en ook ging zij zich op de administratie toeleggen.
Reeds in de jaren negentig van de 19e eeuw was Jaan in het bezit van een fotocamera en hield zij zich bezig met het vastleggen van het familieleven. Ze zou voor alle kinderen een fotoalbum aanleggen.

In dit album zitten veel foto's van de kinderen met name rond het huis, in de tuin, maar ook van uitstapjes. Ook bevat het foto's van de conservenfabriek, werken van de firma Van Hattum en nog veel meer.
Het bijzondere is dat het allemaal amateurfoto's zijn, echter niet alleen gemaakt door Jaan. Uit een groot aantal foto's is op te maken dat deze zijn vervaardigd door één van de bewoonsters van het naast gelegen Beijerlust. Daar woonden na het overlijden van eigenaar Hermanus Zaalberg, burgemeester van Heemskerk, zijn drie ongetrouwde dochters Hendrina Hermina, Elisabeth Hendrika en Suzanna. Met deze dames werd een hechte vriendschap opgebouwd en met Hendrina deelde Jaan haar belangstelling voor de fotografie. Diverse foto's in het album, ook van familieuitstapjes, zijn door Hendrina vervaardigd, een enkele zelfs van haar initialen **HHZ** voorzien. Diverse door haar vervaardigde foto's werden in de loop der tijd naar de kinderen gestuurd namens de drie tantes, **de 3ttt**.
Het album geeft een fraai tijdsbeeld van een welgestelde familie in Beverwijk. Het getuigt ook van de vreugde en het verdriet in het gezin.

Veel vreugde was er toen na lang wachten, op 3 december 1896, een stamhouder werd geboren vernoemd naar opa Jan Christiaan. Die vreugde was echter van korte duur, want hij overleed op 6 oktober 1898. Dat vreugde en verdriet dicht bij elkaar lagen bleek toen nauwelijks twee weken later, op 21 oktober, Pauline het levenslicht zag. Geen voornaam die in de familie voorkwam dus mogelijk is zij genoemd naar de buurvrouw, de eigenaresse van Scheijbeeck, Pauline Victor, waarmee de van Hattums eveneens contact hadden.

Het duurde niet lang alvorens zich opnieuw een stamhouder aandiende en wel op 16 juni 1900. Ook hij kreeg de naam Jan Christiaan en twee jaar later op 23 mei 1902 werd weer een zoon geboren, Gerardus, genoemd naar de andere grootvader Gerardus Dekker. Opnieuw zat er twee jaar tussen toen op 3 januari 1904 Frederikus Wilhelmus Diederik Cornelis Adriaan ter wereld kwam, geheel vernoemd naar oma Frederika Wilhemina Dina Cornelia Anna van Hattum-Prümers. Als laatste werd er op 28 oktober 1905 weer een Gerardus geboren. Hij kreeg dezelfde naam als zijn broertje, die eerder dat jaar op 13 januari was over-

Foto uit het album met op de achtergrond de Wijkertoren genomen vanaf het dak van de conservenfabriek.

Foto uit het album met Pauline, Jaan, Suzanna Zaalberg, Kik(Freek), Jan en Mina. Foto gemaakt door Hermina Zaalberg.

Huize Belvedere te Noordwijk.
Beeldbank Leiden

leden. Ook deze Gerardus had een zodanig slechte gezondheid, dat hij een maand na zijn eerste verjaardag op 28 november 1906 kwam te overlijden. Bij Jaan en Martinus drong zich vanzelfsprekend de gedachte op dat erfelijke factoren, ten gevolge van hun familieband, hier wel eens mede aan ten grondslag konden liggen. En alsof het nog niet genoeg was stierf ook Jan op 28 januari 1907. Hij werd niet ouder dan 6 jaar.

Zes kinderen, waarvan er nog maar twee in leven waren. Dat bracht met zich mee dat er zeer goed werd gewaakt over de gezondheid van Pauline en Freek. Het op 14 maart 1899 in dienst gekomen en uit Bergen afkomstige dienstmeisje Wilhelmina Tegel, ontpopte zich al snel tot onmisbaar kindermeisje. Zij komt voor op diverse foto's en ging overal met de familie mee naar toe. Op een paar foto's staat ook zuster Jurrema, mogelijk een inwonende verpleegkundige. Ter ondersteuning van Jaan reisden ook de beide oma's geregeld af naar Beverwijk.
Frequent bezoek aan kuuroorden en uitstapjes naar strand en zee stonden op het programma, maar met de gezondheid van de twee kinderen bleek weinig mis. Voor een verblijf aan zee werd ook vaak gebruik gemaakt van de in 1901 door Jan Christiaan gebouwde enorme villa in de duinen van Noordwijk, 'Belvedere' genaamd. Uit het album blijkt dat het huis gebruikt werd door alle van Hattums, maar bijvoorbeeld ook door de dames Zaalberg. Zo werd er gezonde zon en zeelucht opgedaan. Het werd om die reden zelfs voorzien van een zogenaamd TBC-huisje, dat beschutting gaf en naar de zon gedraaid kon worden. Het huis zou tot 1926 in het bezit van de familie blijven, waarna het pension werd.

Niet alleen het strand van Scheveningen bij opa en oma van Hattum en dat in Noordwijk werd bezocht, maar ook het veel dichterbij gelegen Wijk aan Zee. Uit een Badgastencourant van 15 augustus 1908, waarin alle badgasten van die maand staan vermeld, blijkt dat voor die maand de hele Villa Marezathe werd gehuurd door M.J. van Hattum voor maar liefst zeven personen, waaronder A.J. van Hattum uit Hilversum en mevrouw A.A. Dekker-Prümers uit Beverwijk. Zij was na het overlijden van haar man gaan inwonen bij haar dochter en schoonzoon en zou blijven tot aan haar overlijden in 1921.

Ook staan er foto's in het album van de aanleg van station Hengelo, waarvan de werkzaamheden begonnen in 1899 voor een bedrag van 1,3 miljoen en van werkzaamheden op een steenworp afstand van villa Sophia, namelijk die aan de spoorbrug over het Noordzeekanaal bij Velsen in november 1900. Voor een bedrag van *f* 393.000 werd het kanaal verbreed, werden taluds voor de op- en afritten aangelegd en pijlers gebouwd. Op een van deze pijlers zou de op dat moment grootste draaibrug ter wereld, met een gewicht van 600 ton, gaan draaien.

Foto uit het album ter hoogte van de Velserpont van een uitstapje naar Artis in 1901.

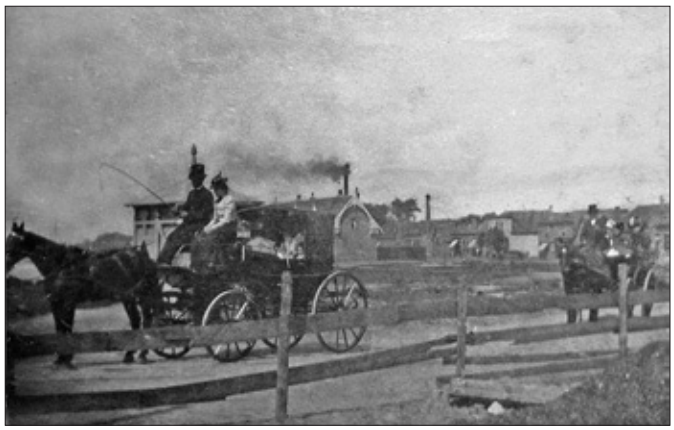

Foto uit het album van de aanleg van het talud voor de nieuwe spoorbrug bij Velsen oktober 1901.

Foto uit het album van de villa rond 1908 met aanbouw. Voor de deur Jaan met haar moeder, Pauline Jan en Mina.

Willem Blankevoort

Zoals hierboven beschreven werd er voor grote werken samenwerking gezocht met andere aannemers. Zo kwam er al in 1900 een tot stand met Willem Blankevoort. Dat was geen toeval want hij woonde, vanwege zijn werkzaamheden aan het fort Aagtendijk, ook nog een paar jaar in Beverwijk, namelijk van 14 sept 1897 tot 3 mei 1899, waarna hij weer vertrok naar Haarlem. Het gezin heeft gewoond op de Meerstraat 120, wat deel uitmaakte van de azijnmakerij van Van Doorn.

Het lijkt zeer aannemelijk dat Martinus en Willem elkaar in die tijd hebben ontmoet. Het werk waarop zij hadden ingeschreven werd hen echter niet gegund, maar er ontstond een goede band tussen de twee aannemers. Toen de taluds en pijlers voor de enorme spoorbrug Hemweg te Amsterdam moesten worden aangelegd, sloegen zij de handen ineen voor deze ruim een miljoen kostende klus. Beide mannen konden het goed met elkaar vinden en vertrouwden elkaar. De basis werd gelegd voor verdere samenwerking en in 1903 richtten zij al een Hollandse Maatschappij voor Aannemingen op, waarin beiden participeerden en waarmee ze grote werken zouden uitvoeren. In 1909 was er zelfs ook al sprake van een firma van Hattum en Blankevoort.

Villa Sophia

Uit de foto's in het album bleek ook dat aan de villa al voor 1900 een uitbreiding plaatsvond in de hoek tegen de dienstwoning van Scheijbeeck. Mogelijk werd deze voor onder andere kantoorruimte gebruikt. De tramrails van de stoomtram Haarlem Alkmaar zijn op de foto's goed te zien, wat betekent dat deze verbouwing tussen 1896 en 1906 plaatsvond, toen de tram nog langs de Velserweg reed. Pas na 1910 vond er opnieuw een verandering plaats in de vorm van twee erkers en een overkapping van de voordeur.

In 1909 vertrok Martinus voor de tweede maal naar Argentinië vanwege de werkzaamheden aldaar aan de Marinehaven van Bahia Blanca. Adriaan, zijn jongste broer ging mee, maar nauwelijks aangekomen moesten zij na alarmerende berichten weer terug naar Nederland en ze waren maar net terug toen vader Jan Christiaan kwam te overlijden. Drie jaar eerder was ook Frederika in Den Haag gestorven.

De Velserweg rond 1915 met uiterst links de villa en daarnaast de latere woning van de fam. Thedinga aan de Sparsielaan en in het midden Beijerlust met de ingebouwde garages.
Coll. Thedinga

Hun enorme erfenis werd verdeeld en Martinus beloofde goed voor het bedrijf te zorgen. Dat ging helaas niet op voor alle erfgenamen. Een aantal van hen kon niet goed omgaan met een flinke hoeveelheid geld, waarvoor niet gewerkt hoefde te worden en zij gedroegen zich een stuk minder verantwoord. Desondanks zorgde de hardwerkende Martinus er voor dat zij, die bankroet of werkeloos raakten, toch nog een baan konden krijgen in de conservenfabriek. Dit tot ongenoegen van Jan Neijt, die soms wel eens genoeg had van deze incompetente klaplopende familieleden. Het was, evenals de aanstellingen van zwager Dekker en later Frits van Loenen als directeuren, een uiting van goede zorg van Martinus voor zijn familie.

Martinus en Jaan stonden er nu dus alleen voor, maar de zaken bleven goed gaan. Martinus stond jaar na jaar in de Rijkscourant vermeld als een van de meest belasting betalende inwoners van Noord-Holland. Op deze lijst was hij de enige Beverwijker.

In 1914 werden de werkzaamheden afgerond aan de marinehaven van Bahia Blanca in Argentinië, vlak voordat de eerste wereldoorlog uitbrak. Het personeel kwam terug naar Nederland, maar schepen en machines moesten achterblijven. Gelukkig was er in Nederland nog altijd voldoende werk aan waterwegen en dijken. Er was zelfs sprake van een opleving van de werkzaamheden als gevolg van dijkdoorbraken ten gevolge van de stormvloed in 1916.
Met de Conservenfabriek, die in 1914 voor *f* 100.000 weer geheel werd gemoderniseerd en voortaan op elektriciteit draaide in plaats van stoom, ging het duidelijk minder goed. Zeker toen er geen blik meer te krijgen was kwam de productie zo goed als tot stilstand. Voordeel was wel dat er altijd voldoende voedsel voorhanden was. Vanzelfsprekend had Martinus ervoor kunnen kiezen om voor de oorlogsindustrie te gaan werken. Dan had er gewoon doorgeproduceerd kunnen worden. Hij weigerde echter pertinent, maar hield het vaste personeel ondanks gebrek aan werk in dienst, waardoor zij ook doorbetaald werden. Dat gold ook voor de vele thuiswerkers die de groenten schoonmaakten. De inkomsten uit de aannemerij, die voor een belangrijk deel gewoon doorgingen, kwamen daarbij goed van pas.

Deze sociale instelling die de Van Hattums tentoonspreidden kwam ook op andere manieren tot uiting. Zo was Martinus de oprichter van een ziekenfonds voor het personeel, richtte

De Dürrkopp met Roelf Thedinga rond 1909.
Coll. Thedinga.

hij later voor hen ook een pensioenfonds op en nam hij zitting in de schoolcommissie van Beverwijk.
De hechte band tussen personeel en familie zorgde er tevens voor dat er bij de fabriek nooit stakingen waren en was ook zichtbaar tijdens jubilea en verjaardagen, waar de van Hattums altijd acte de présence gaven. Zo bood het personeel in 1913 een tegeltableau aan ter gelegenheid van het 25 jarig huwelijk van Martinus en Jaan.

Beijerlust

Met het geld van de erfenis werd niet alleen de conservenfabriek gemoderniseerd. Ook kocht Martinus op 17 januari 1910 Beijerlust van de dames Zaalberg. Het huis werd aangeboden als twee "heerenhuizen" nummer 14 en 16, respectievelijk Zuiderwijk en Beijerlust genaamd. De tantes lieten voor henzelf op de Noorderparklaan 13 en 15 twee huizen bouwen. De benedenverdieping van nummer 14 werd verbouwd tot garages. Daarin was plek voor de automobiel die werd geërfd van vader Jan Christiaan. Met deze auto van het merk Dürkopp, werd Martinus de tweede autobezitter van Beverwijk. Fietsenfabrikant M. Witkamp ging hem al voor op 3 november 1904 met een Succes Buckboard van Amerikaanse makelij.

Martinus. van Hattum
Coll. Baggermuseum Sliedrecht.

De Dürkopp was van een bijzonder type, namelijk een zogenaamde landaulette, met achter een kap die bij mooi weer kon worden neergeklapt. Met de auto erfde hij ook in zekere zin de in 1909 bij Jan Christiaan in dienst getreden chauffeur Roelf Thedinga, die op 22 mei 1911 officieel bij Martinus en Jaan in dienst trad en op Zeestraat 67 ging wonen om, nadat hij in 1912 in Den Haag huwde, samen met zijn vrouw Fijke de woning boven de garages van Beijerlust te betrekken. Rond 1914 werd een grotere en comfortabeler auto gekocht van het merk Renault.
Het rechter deel van Beijerlust, nummer 16, werd de nieuwe woning van Jan Neijt, directeur van de Conservenfabriek.

Foto uit het album met Pauline en Jan op de Velserweg rond 1905.

Hoe nu verder?

Na de oorlog kwam alles langzaam op gang en ontstond er weer voldoende perspectief.
In 1922 echter brak er een rampjaar aan voor Jaan en de kinderen. Martinus had zich ingescheept op de SS Orania richting Argentinië om voor het personeel en de zich aldaar nog bevindende machines weer werk te vinden. Half mei kreeg hij, toen het schip ter hoogte van Brazilië voer, een hersenbloeding waaraan hij op 22 juni 1922 overleed. Zijn lichaam werd in de Braziliaans havenstad Bahia gebalsemd en vervolgens naar Nederland gebracht om bijgezet te worden in het familiegraf.
Het bedrijf zat nu zonder zijn gedreven directeur en er was niet direct een opvolger in de familie beschikbaar. Freek was pas 18 en zat nog voor het eindexamen van de Rijks HBS in Velsen en wilde naar Delft. Moest Jaan het bedrijf nu uit handen geven?
Toen gebeurde er echter iets bijzonders. Er werd op de Velserweg een brief bezorgd voor Freek, geschreven door zijn vader!
De aanhef luidde *Beste Kik.* Vervolgens spreekt hij zijn vertrouwen uit in Freek en dat deze in tegenstelling tot het *lummelen en sukkelen* van zijn neven, hard zal studeren en zijn verantwoordelijkheid zal nemen. *Zorg dat je Vader nog een tijdje met je kan samenwerken, wanneer het me mag gelukken het karretje na alle oorlogsbezwaren weer in 't goede spoor te brengen.* Hij gaf daarmee aan welke toekomstplannen hij samen met Freek had en het was voor de families van Hattum en Blankevoort reden om te gaan overleggen hoe het bedrijf verder voortgezet kon worden.

Hierbij moet worden bedacht dat er tot dan toe niets op papier stond. Alles ging mondeling en op basis van vertrouwen, ondanks de enorme financiële verplichtingen die werden aangegaan. Martinus en Willem vertegenwoordigden de beide families, waarin elk familielid voor een bepaald deel participeerde en daarvoor ook financieel geheel aansprakelijk was. Deze unieke vorm van samenwerking had wonderbaarlijk genoeg nog nooit tot enig probleem geleid! Daar waar Van Hattum van oudsher meer internationaal werkzaam was dan Blankevoort, was de verdeling ook navenant. In het buitenland was deze 70% voor van Hattum, terwijl die in Nederland fifty fifty was.

Die tijd was echter voorbij en er werden achtereenvolgens opgericht, M.J. van Hattums Havenwerken N.V. en W. Blankevoort Czn's Aannemingsmaatschappij N.V.
De leiding kwam in handen van iemand buiten de familie in de persoon van ir. Jean Henri Telders, 'de stadhouder' genaamd, in afwachting van het afstuderen van Freek. Deze briljante ingenieur was overigens alles behalve een onbekende, hij kwam uit de 'stal' van Van Hattum.

Er trad ook een van Hattum tot de directie toe namelijk ir. J.C. van Hattum, een neef van Martinus. Hij ging wonen op Zeestraat 98, hoek Beecksanghlaan. Hij zou zich onder andere bezighouden met de opbouw van de werf in Spaarndam gelegen aan de Lagedijk 14-16, waar een grote vloot van op dat moment niet ingezet materieel lag en onderhouden werd. Daaronder waren sleepboten, zandzuigers, kranen e.d. die alle de naam 'Beverwijk' droegen gevolgd door een nummer, waardoor die naam verspreid over de hele wereld te vinden was.

Scheybeeck

Huize Scheijbeeck kwam in 1911 in handen van bankier van Aalst voor een bedrag *f* 86.082. Hij werd ook nog voor *f* 20.000 eigenaar van de aangrenzende gronden. Daarmee behoedde hij het huis, dat hij als buitenverblijf zou gebruiken, voor verkaveling of sloop. Deze president van de Nederlandse Handelmaatschappij bood het in 1924 aan de gemeente Beverwijk te koop aan en wel op een bijzondere manier. Hem was er veel aan gelegen dat het mooie huis met zijn rijke historie bewaard zou blijven. Hij wilde in het bijzonder dat de plafondschildering van Louis Fabritii Dubourg uit de 17e eeuw behouden bleef. Om het huis, waarvoor hij *f* 200.100 wilde hebben, voor de gemeente betaalbaar te maken, schonk hij onder voorwaarden *f* 40.000. Na veel aarzeling nam de gemeente, die de grote waarde voor Beverwijk ook inzag, een historisch besluit en ging tot aankoop over.
Al gauw bleek dat Scheijbeeck de draagkracht van de gemeente te boven ging. Jaan, die al lange tijd vertrouwd was met het huis en de bewoners en veel in het park wandelde, had al eerder belangstelling voor het huis getoond. Zij kon het huis, na veel aarzeling en gedoe in de gemeenteraad, op 27 mei 1925 kopen voor *f* 102.222. Natuurlijk zag ook zij het historische belang in tot behoud van dit buiten en ze wierp zich op als redster in de nood. Het aankoopbedrag was een stuk minder dan de gemeente ervoor had betaald, maar voor dat bedrag deed zij wel afstand van grote stukken grond bij de spoorwegovergang en aan de huidige Beecksanglaan en Akerendamlaan. Die grond werd door de gemeente voor goed geld verkocht ten behoeve van nog te bouwen villa's. Tevens verplichtte zij zich tot het restaureren van het huis met park en opstallen, evenals de plafondschildering, een taak waarvan zij zich met verve heeft gekweten.

Een groep personeelsleden van Mevr. van Hattum, die van 1924 tot 1946 op Scheybeeck woonde.
De foto is gemaakt op het bordes van Scheybeeck in de jaren 20.
Vooraan de tuinlieden, v.l.n.r. Gerrit Leyen, Simon Liefhebber en Zoet.
S. Liefhebber woonde op de Meerstraat 58 waar hij met zijn vrouw het badhuis beheerde.
Daarboven v.l.n.r. mevr. Thedinga, echtgenote van de chauffeur Thedinga, onbekende, Maartje Hommes en Jannie Tegel.
Links van mevr. Thedinga: Snijders, houd zich aan de leuning vast.
Daarboven v.l.n.r. Thedinga, chauffeur, Bakker, Berend Thedinga, zoon van de chauffeur Thedinga, Neeltje van der Waa, mej. de Vries , later mevr Nierop-de Vries.
Bovenaan v.l.n.r. Reinsdorf, Sientje Kwaak, Marie Hamsma en mej. Tegel, huishoudster.
Beeldbank Museum Kennemerland.

Het resultaat mocht er dan ook zijn. Beverwijk was haar dankbaar en Jaan betrok het huis met Pauline en Freek, ondersteund door een stoet aan personeel. Wat te denken van drie tuinlieden, waaronder J van Rijsdorp, die er al vanaf 1888 onder de diverse eigenaren diende, chauffeur Thedinga en zijn vrouw Fijke en allerlei huishoudelijk personeel. In 1927 in totaal 16 personen, waaronder ook Mina Tegel, die haar al die jaren trouw zou blijven dienen en van dienstmeid geworden was tot gezelschapsdame en vertrouwenspersoon.

Pauline

Hoewel het Pauline in materiële zin en wat betreft ouderlijke zorg ogenschijnlijk aan niets ontbrak, zal voor haar het verlies van broertje Jan, die gedurende zijn korte leven aan haar rokken hing, enorm zijn geweest. Ook zullen de korte levens van beide zieke Gerardjes een diepe indruk hebben achtergelaten.
Na de middelbare school ging ze kort naar een kostschool in Baarn en vervolgens naar de MMS 'Het Kopje' in Bloemendaal, een school voor meisjes van betere komaf, waar ze eveneens intern verbleef. Na de middelbare school ging ze naar Amsterdam voor een beroepsopleiding. Eerst volgde ze de opleiding tot verpleegkundige en vanaf 1921 de opleiding tot maatschappelijk werkster. Daar kwam ze in aanraking met de lagere sociale klasse van de grote stad, vaak levend in armoede en ellende, wat op haar, die in weelde was grootgebracht, een blijvende indruk zou maken. Ook maakte zij daarbij kennis met het socialisme. Zij die aanvankelijk door het leven ging als een prinses, ging zich afzetten door juist zo gewoon mogelijk gekleed te gaan. Ze ging zich ergeren aan alle dikdoenerij en plechtigheid binnen haar familie en toonde zich vaak grillig en nukkig, ook tegenover haar broer Freek.

In 1923, na het overlijden van haar vader, werd zij samen met haar moeder commissaris van de Beverwijkse Conservenfabriek, maar haar hart lag duidelijk bij de jeugdzorg en in 1926 liet zij het huis 'Zie de Zonzij' bouwen voor een bedrag van ƒ 61.774. De benodigde 2874 m² grond die voorheen bij Scheijbeeck behoord had, werd voor ƒ 5 per m² van de gemeente gekocht. Van dit zogenaamde Koloniehuis, ontworpen door architect J.R. Bruin, bedoeld om vakantie te bieden aan zogenaamde 'bleekneusjes', werd zij directrice en ze ging daar ook zelf wonen. Daarmee nam zij niet alleen figuurlijk maar ook letterlijk wat afstand

Zie de Zonzij op de hoek van de Beekzanglaan en de Akerendamlaan. Beeldbank NHA

van haar moeder bij wie zij, in de loop van de tijd, hoe langer hoe minder op bezoek zou gaan.
Als directrice werkte zij hard en met een zodanige inzet, dat zij de neiging had zichzelf daarbij wat voorbij te lopen en te verwaarlozen. Ze wilde vooral goed doen, maar niet zoals haar moeder vanuit een welgestelde, bevoorrechte positie. Daarbij neigde zij ook hoe langer hoe meer naar het socialisme.
Op 21 november 1926 was zij een van de ondertekenaars van de oorkonde ter gelegenheid van de opening van het Rode Kruis ziekenhuis. Op 9 december 1926 was zij namelijk gekozen tot bestuurslid. Jarenlang bleef zij in het bestuur en in 1934 werd ze ook penningmeester. De totstandkoming van het ziekenhuis was het resultaat van jarenlange onderhandelingen en moeizame financiering en was mede te danken aan een zeer royale lening van haar moeder.
In 1935 zette zij zich ook in voor het schoolbestuur van school numero 1 aan het Moensplein, waarvan zij de secretaresse werd en ook plaatsnam in de oudercommissie.

Freek

Freek ging intussen naar Delft en studeerde in 1927 af als civiel ingenieur. In datzelfde jaar trad hij in het huwelijk met Henriette Augusta (Guusje) van Loenen, dochter van de bekende gemeentesecretaris van Beverwijk. Hij kende haar al vanaf zijn jeugd, want zij zaten bij elkaar in de klas op de Groene Kikkerschool, toen nog Julianaschool geheten. Het was de openbare school voor de gegoede burgerij. Freek als parmantig kereltje dat elke dag door het kindermeisje naar school werd gebracht en Guusje als een schuchter, wat kwetsbaar meisje. In de ogen van Jaan was zij ook van wat gewone komaf en zij had twijfels over haar geschiktheid naast een man die in de toekomst aan het hoofd zou komen te staan van een groot bedrijf. Freek was echter dol op haar en Jaan legde zich er bij neer.

Het stel ging wonen op Scheijbeeck en na zijn diensttijd als huzaar, begon Freek zijn werkzaamheden voor het bedrijf. Ir. Telders richtte in 1929 de Maatschappij tot Uitvoering van de Zuiderzeewerken de MUZ op, die het al lang bestaande plan om de Zuiderzee af te sluiten moest gaan uitvoeren. Zowel van Hattum als Blankevoort maakten deel uit van dat consortium. Daartoe verhuisden Freek en Guusje, met hun net geboren dochter Machteld, naar een woonark bij het werkeiland Kornwerderzand, waar op 24 december 1931 dochter Ariaantje het levenslicht zag. Met het storten van bakken keileem in het laatste gat was het op 28 mei 1932 dan eindelijk zover; het IJsselmeer was geboren. Na nog ruim een jaar in Wieringen te hebben gewoond keerde het gezin in augustus 1933 terug. Niet naar Scheijbeeck, maar naar hun eigen woning aan de Stationsweg in Velsen Zuid. Al in 1935 vertrok het gezin opnieuw, maar nu naar Engeland waar Freek directeur werd van Van Hattum

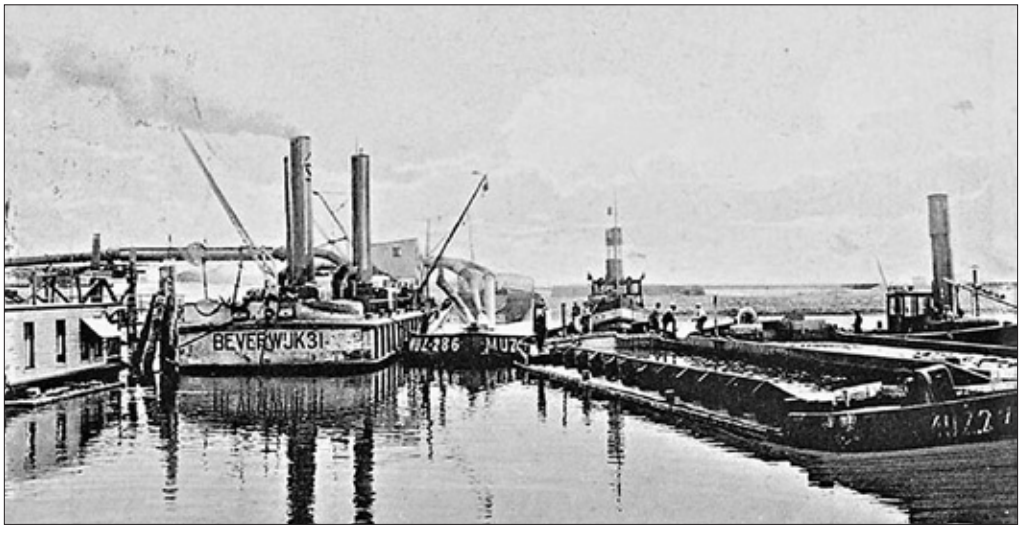

De Beverwijk 31 bij de afsluitdijk Kornwerderzand. Coll. H Palm

Harbourworks Ltd. later omgedoopt in Harbour & General Works Ltd. In Engeland werd het gezin op 24 november 1938 uitgebreid met zoon Martinus.

Jaan

Jaan van Hattum-Dekker rond 1938. Beeldbank MK.

Terwijl Freek penningmeester was van het algemeen comité ter viering van 650 jaar marktrechten in 1927, waarvan ook zijn oom F.W. Dekker lid was, waren ook Guusje en in het bijzonder haar vader zeer actief bij dit grote feest betrokken. Jaan was daarbij lid van het erecomité.

Net als bij de aankoop en restauratie van Scheijbeeck en de lening aan het Rode Kruisziekenhuis, zou zij zich hoe langer hoe meer manifesteren als zeer betrokken weldoenster voor de Beverwijkse gemeenschap. Niet alleen gaf zij een grote lening, ook stond zij een strook grond af voor de verbreding van de Sparsielaan. Deze smalle toegangsweg tot het ziekenhuis was tot dan toe eigendom van de Doopsgezinde kerk, maar zou na de overname door de gemeente Vondellaan gaan heten. Pas vanaf dat moment was de gemeente bereid er ook eindelijk elektrische verlichting aan te brengen! Voor al haar bijdragen kreeg zij bij haar 70ste verjaardag in 1936 van het hoofdbestuur de Rode Kruismedaille van verdiensten in zilver.

Lang is de lijst van comités van aanbeveling of erecomités waarin zij zitting had. Zij weigerde nooit om op een dergelijk verzoek in te gaan. Soms waren de werkzaamheden die zij daarvoor moest verrichten vrij gering. Het verbinden van haar naam als bekende notabele aan een dergelijk comité was vaak al voldoende. Maar voor de meeste functies was haar bijdrage wel degelijk substantieel!

Hieronder een -waarschijnlijk incomplete- opsomming van haar bijdragen aan de Beverwijkse gemeenschap.

Comités

In 1927 zat zij dus in diverse comités ter gelegenheid van de feesten 650 jaar marktrechten.

Verder was zij

In 1933 lid van het erecomité tot steun aan Joodse vluchtelingen,

In 1933 lid van het comité tot huldiging van burgemeester Strick van Linschoten.

In 1934 lid van het erecomité voor het Witte kruis badhuis

In 1934 lid van het erecomité voor de toneelspeelster Esther de Boer van Rijk,

In 1935 lid van het comité van aanbeveling voor zomerpostzegels

In 1936 lid van diverse comités voor de feesten ter gelegenheid van de fusie met Wijk aan Zee en Duin

In 1940 lid van het comité voor aanbeveling van Simavi, dat steun gaf in medische aangelegenheden voor inheemschen in overzeesche gebiedsdelen

Maar ook was zij

in 1933 oprichtster en commissielid van het Centraal genootschap voor kindervakantie en herstellingsoorden en

in 1939 penningmeester van de Vereniging voor de belangen van Slechthorenden.

Natuur

Ook de natuur had haar bijzondere belangstelling. Zo was zij al vroeg lid van Natuurmonumenten en ontving zij in 1938 de Tuinbouw Studieclub in de kassen en het rosarium van Scheijbeeck, waarbij haar tuinman Martens uitleg gaf. Voor dezelfde club stelde zij haar orangerie open ten behoeve van de cursus bloemschikken. Ook zat zij in 1938 in de commissie tot behoud van grondbezit Tusschenwijk, een gebied wat bekend stond om zijn natuurschoon, en in 1939 in het erecomité voor de Vereniging voor de Bloembollencultuur.

De bokkenwagen tijdens het bloemencorso in 1938 met Jaan, Machteld, Ariaantje en Roelf. Coll. Thedinga

Sport

Zelfs de sport kon op haar belangstelling rekenen en zo nam zij het initiatief tot het oprichten van de Duinwijck tennisbanen en zorgde zij ook hier, samen met diverse bekende Beverwijkers, dat het financieel mogelijk werd dit complex aan de Zeestraat te openen op 2 september 1927.

Muziek

Maar vooral muziek had haar warme belangstelling. Zo maakt zij in 1938 deel uit van het comité van aanbeveling en in 1941 van het erecomité van het Christelijk gemengd koor Vox Humana. In dat jaar was zij ook lid van het erecomité Beverwijks Gemengd Koor en bovendien lid van het erecomité voor Louis van Tulder, een bekende tenor, die kwam zingen bij Zanglust, het koor waarvan zij erevoorzitter werd in 1931.
Maar het meest bekend was zij misschien wel als beschermvrouwe van de Beverwijkse Harmoniekapel. Met het overnemen van Scheijbeeck van bankier van Aalst, nam zij op 1 oktober 1925 ook die titel van hem over, een taak waarvan zij zich altijd ruimhartig heeft gekweten. Nimmer deed men tevergeefs een beroep op haar als het ging om instrumenten of kleding. Ook schonk zij in 1932 aan alle jubilerende leden een zilveren doos met inscriptie.

In februari 1928 gaf zij een voormalig gebouw van Van Hattum permanent in gebruik aan de BHK, het zogenaamde harmoniegebouwtje aan de Groenelaan. Daarbij moet worden aangetekend dat ook anderen gebruik mochten maken van deze locatie. Zo was het bijvoorbeeld ook in gebruik bij een schaakclub, als ontspanningslokaal voor werklozen en als onderkomen voor de Geheelonthouderskinderclub Kindergeluk.
Een ander voorbeeld van haar goedgeefsheid op cultureel gebied is de schenking aan de gemeente van een drietal schilderijen, waaronder een van de beroemde schilder Koekoek. Naspeuring naar wat er met deze schilderijen is gebeurd heeft vooralsnog helaas tot niets geleid.

Zoals gezegd droeg zij financieel regelmatig en ruimhartig bij, zoals in 1926 toen zij *ƒ* 1000 schonk aan de Vrijzinnig Hervormde kerk aan de Prinsesselaan.
Dat deed zij in 1930 opnieuw bij de bij de totstandkoming van de Kennemer Oudheidkamer. Behalve een flink geldbedrag, bood zij tevens bij die gelegenheid de vader van haar schoondochter, gemeentesecretaris van Loenen, een jubileumboek aan namens de gemeente en tevens een gedenkbord.

Vondelherdenking te Amsterdam in 1937. V.l.n.r. wethouder van Dok, Jaan, burgemeester Scholtens en de heer van Loenen.
Beeldbank Museum Kennemerland.

Huize Scheijbeeck werd onder haar hoede een plek waar een ieder gastvrij werd ontvangen. Er kon geen stoet of optocht in Beverwijk worden georganiseerd of deze trok langs Scheijbeeck, waar dan altijd op thee, chocolade of wat sterkers werd getrakteerd. Wandeltochten, sportdefilé's en wat al niet maakten de bocht door het park langs de op het bordes zwaaiende eigenaresse. Toen in 1938 een groots bloemencorso langstrok maakten Jaan's beide kleindochters Machteld en Ariaantje, die even uit Engeland over waren gekomen, deel uit van de stoet met een prachtig versierde bokkenwagen.
Ook op een gastvrije ontvangst kon rekenen de Rederijkerskamer bij hun jubileum in 1937. Zoals gezegd, geen enkel lustrum of jubileum van de Beverwijkse Conservenfabriek werd er vanaf 1896 door haar overgeslagen.

In 1936 vierde zij haar 70ste verjaardag en die zou vanzelfsprekend niet ongemerkt voorbij gaan. Integendeel! Heel Beverwijk inclusief de pers was betrokken bij de viering van de 'goedgeefse en met burgerzin doortrokken bewoonster van Scheijbeeck'. Op oudejaarsdag stond het huis volgepakt met cadeaus en boeketten, die van heinde en verre kwamen. 's Middags hield Jaan een receptie op het bordes waarlangs die dag een lange stoet Wijkers zou trekken om haar persoonlijk geluk te wensen. De krant spreekt van een 'defilé van majesteitelijke allure'! Voor haar was het in het middelpunt van de belangstelling staan geen enkel probleem en het ging haar zoals altijd goed af.
De vanzelfsprekend door de BHK verzorgde serenade bestond uit gewijde muziekstukken.

Toen in 1937 in heel Nederland de 350ste geboortedag van Vondel uitgebreid werd gevierd zou er namens de gemeente een krans worden gelegd bij het graf in de Nieuwe kerk te Amsterdam en daarbij mocht de bewoonster van Scheijbeeck, in de 17de eeuw logeeradres van de Prins der dichters, vanzelfsprekend niet ontbreken. De krans met groen en bloemen, gelegd samen met burgemeester Scholtens, wethouder van Dok en oud-gemeentesecretaris van Loenen, was gemaakt van groen en bloemen uit haar eigen tuin.

Donkere tijden

Pauline werkte met nog meer gedrevenheid dan voorheen in 'Zie de Zonzij' en ging daarbij over haar grenzen. Er kwamen geruchten over misstanden, zoals slecht eten, opsluiting, vechtpartijen en slechte sfeer, welke bevestigd werden door vertrokken personeelsleden.

Scheijbeeck kort voor de Tweede Wereldoorlog.
Coll. Beeldbank Cultureel Erfgoed

Hoewel ze zich met hart en ziel op haar taak stortte, werd haar gebrek aan leiding verweten. De Inspectie op de kindertehuizen verzocht de gemeente om verbetering van de situatie.

Jaan kreeg intussen hoe langer hoe meer moeite met haar dochter, die zich met haar sympathie voor het socialisme meer en meer afzette tegen haar moeder en almaar minder op Scheijbeeck verscheen.
De oorlogsdreiging deed Jaan besluiten om in het park een schuilkelder te laten aanleggen. Ook schafte zij een dubbelloops jachtgeweer aan en zorgde ervoor dat het personeel instructies kreeg wanneer tot gebruik over te gaan.
Haar 75ste verjaardag werd in 1941 vanzelfsprekend niet zo uitbundig gevierd. Wel schonk ze de BHK een foto van zichzelf, die in dank werd aanvaard en een ereplaats kreeg in de bestuurskamer. Ook de pers schreef opnieuw een groot artikel over haar 'wie nooit iets teveel is' en 'haar vrijwel dagelijkse uitingen van liefdadigheid'.

Om niet al voortijdig in het oorlogsgewoel verstrikt te raken keerde Freek met Guusje en de kinderen in 1938 terug naar Velsen. Na in Engeland succesvol te zijn geweest met de aanleg van zeeweringen en havenwerken, werd Freek in 1940 directeur van het onderdeel MJ van Hattums Havenwerken. Onder Telders leiding hadden van Hattum en Blankevoort vele werken uitgevoerd in het buitenland, zoals Duitsland, Frankrijk en Denemarken, maar ook in Nigeria, Uruguay en Brazilië.
In Nederland werd in samenwerking met andere aannemers in 1937 begonnen aan de eerste verkeerstunnel van ons land. Deze Rotterdams Maastunnel zou met slechts geringe feestelijkheden in 1941 worden geopend.

Telkens opnieuw wist Telders werk te vinden dat niet 'besmet' was. Dat was ook de nadrukkelijke wens van Freek, die net als zijn moeder, met afschuw keek naar het Nationaal Socialisme en zich aansloot bij de tegenhanger van de NSB, de Nederlandse Unie.
Terwijl in Engeland Harbour & General Works havenwerken verrichtte ten behoeve van D-day, begon in Nederland de aanleg van de Atlantikwall, wat tot gevolg had dat Velsen moest worden geëvacueerd.
Op Scheijbeeck, waar inmiddels Duitse officieren waren ingekwartierd, was het vervolgens met de relatieve rust gedaan toen het jonge gezin uit Velsen er opnieuw kwam wonen.
Er ontstond daarmee een bizarre situatie. Duitse officieren onder een dak met de zeer Oranjegezinde Jaan en de al evenzeer anti-Duitse Freek die zich ook daadwerkelijk verzette door jongemannen die dreigden voor de 'Arbeitseinsatz' te worden opgeroepen, in het bedrijf te werk te stellen, zo ver mogelijk in de buitengebieden, zoals de Noordoostpolder Friesland en Zeeland.

Toen in de oorlog de synagoge op de Breestraat slachtoffer werd van vandalisme kocht Jaan deze teneinde verder verval te voorkomen, wat echter nauwelijks lukte. Er was ook een andere visie op die aankoop waarbij haar later werd verweten die te hebben gedaan om grond te verwerven voor uitbreiding van de Conservenfabriek. Na de oorlog schonk zij de Joodse gemeente de synagoge en een geldbedrag als genoegdoening.

Pauline daarentegen verwachtte veel heil van de 'nieuwe orde' op het gebied van de kinderzorg en sloot zich aan bij de Nederlandse Volksdienst, het door de bezetter opgerichte orgaan voor sociaal-maatschappelijk werk. Die kloof leidde ertoe dat zij en haar pleegzoon Japie op Scheijbeeck ongewenst werden.

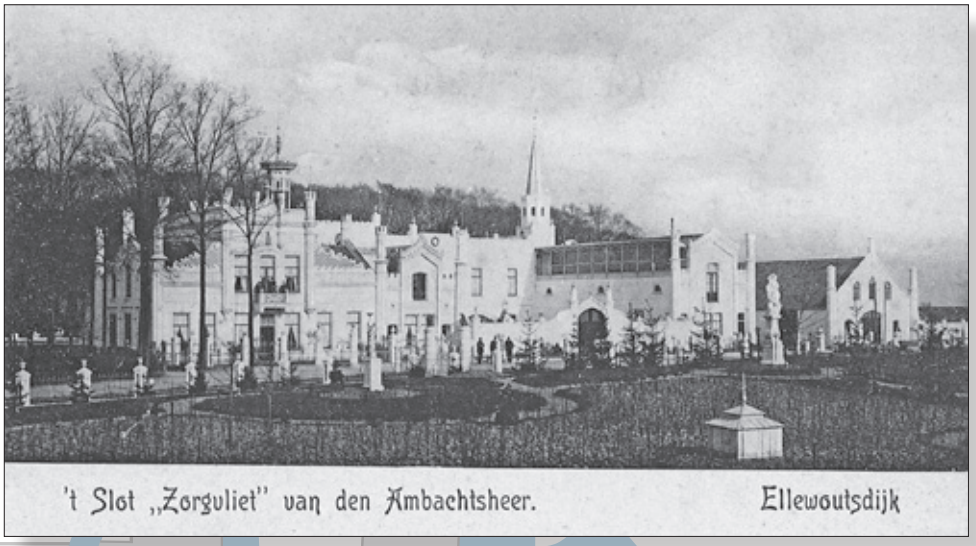

Ansichtkaart uit 1902. Coll H Palm.

De problemen met 'Zie de Zonzij' waren haar intussen dermate boven het hoofd gegroeid, dat zij op 11 januari 1943 aangaf te willen stoppen met de exploitatie. Zij bood het bestuur van het Rode Kruisziekenhuis het kapitale pand aan ter overname voor de vriendenprijs van *f* 20.000, onder de strenge voorwaarde, daarover niets aan haar moeder en broer te vertellen. Het bestuur was daarmee zeer aangenaam verrast en zo kon 'Zie de Zonzij' polikliniek worden en kreeg het ziekenhuis de al langer gewenste extra ruimte.

Het slot Zorgvliet in Zeeland

Zoals gezegd wist ik toen ik aan deze geschiedenis begon eigenlijk betrekkelijk weinig van de familie van Hattum en kon om die reden ook diverse foto's uit het album in eerste instantie niet thuisbrengen. Zo bevat het album een aantal foto's met een tuin en een huis, zo groot en on-Hollands, dat ik aannam dat die waren gemaakt op een buitenlandse reis. Ook stuitte ik geregeld op de toevoeging 'van Ellewoutsdijk' achter de naam van Jan Christiaan of Martinus. Toen herinnerde ik mij dat ik al heel lang in het bezit was van een ansichtkaart uit 1900 van het Slot Zorgvliet in Ellewoutsdijk in Zeeland. Een kaart waarover ik altijd verbaasd was dat een dergelijk huis ooit in Nederland gestaan had.

Bij verder zoeken in kranten en archieven kwam ik onverwachts de geschiedenis van dit ongewone buitenverblijf van de van Hattums op het spoor. Toen ik daarmee al een aardig eind op weg was ontmoette ik een nazaat van de familie, in de persoon van Anna van Suchtelen, de achterkleindochter van Martinus en Jaan, kleindochter van Freek en Guusje en de dochter van Machteld. Toen ik contact met haar zocht, bleek dat er van haar een boek zou gaan uitkomen over de familie en dan met name hun bijzondere relatie met Ellewoutsdijk: "*Versailles aan de Schelde*".

Zorgvliet vanaf de jachttoren.
Coll. H Palm.

Voor het onderstaande, dat in het verhaal niet mocht ontbreken, heb ik met dankbaarheid van haar bijzondere boek gebruik mogen maken.

Voor het begin van die geschiedenis moeten we terug naar Jan Christiaan(JC) en Frederika. Vanaf het moment van hun ontmoeting in Zeeland, ontstond daarmee ook een bijzondere band van JC met zowel Ellewoutsdijk als met zijn schoonvader, notaris Prümers. Deze laatste was ook zeer gesteld op zijn schoonzoon en samen smeedden zij plannen om letterlijk en figuurlijk hun stempel op Ellewoutsdijk en haar bevolking te drukken.
Notaris Prümers kocht in 1843 het stuk grond waarop het 16e-eeuwse kasteel van Ellewoutsdijk had gestaan en waarvan de ruïne in 1822 was afgebroken. Dit overwoekerde stuk grond, de zogenaamde 'burchtheuvel', lag tegenover een wit gepleisterd huis dat de Goesse aannemer Gerrit van Asperen in 1824 voor zichzelf had laten bouwen. Het huis met de naam Zorgvliet zag er rond 1850 uit als een huis gebouwd in neogothische stijl, geïnspireerd op de Engelse Tudor bouwstijl. Deze bouwstijl deed in de 19e eeuw uiteraard vooral in Engeland opgang, maar kreeg ook in Nederland navolging. De stijl werd gekenmerkt door vele versieringen zoals torentjes, sierlijsten, pilaren en gevelornamenten. Zorgvliet was daarvan een vroeg, zo niet het vroegste voorbeeld in ons land. Het gebouw met de meest opvallende gelijkenis was het station van Valkenburg, maar ook het paleis van Koning Willem III in Tilburg werd in deze stijl gebouwd.
Was het elders in het land al een bijzondere bouwstijl, in Ellewoutsdijk was het witgepleisterde huis helemaal een opvallende verschijning.

Ambachtsheer

In 1868 deed Prümers op een veiling in Goes een heel bijzondere aankoop, namelijk het zogenaamde ambachtsheerlijk recht van Ellewoutsdijk en omliggende dorpen. Dit ambachtsheerlijk recht was voorheen voorbehouden aan de adel, die daarmee het recht kocht om belasting te innen, recht te spreken en ambten te benoemen. Tevens had deze het recht om grond en boerderijen te verpachten, het recht op jacht en visserij en het houden van zwanen en het weiden van schapen langs de bermen, de zogenaamde 'schaapsdrift'. Met de grondwet van 1848 waren de rechten dan wel flink gereduceerd, maar het ambachtsheerschap kwam daardoor wel binnen het bereik van burgers. In het grootste deel van Nederland waren er overigens toen al geen ambachtsheren of -vrouwen meer, maar in Zuid-Holland en met name Zeeland zijn ze tot op de dag van vandaag nog te vinden.

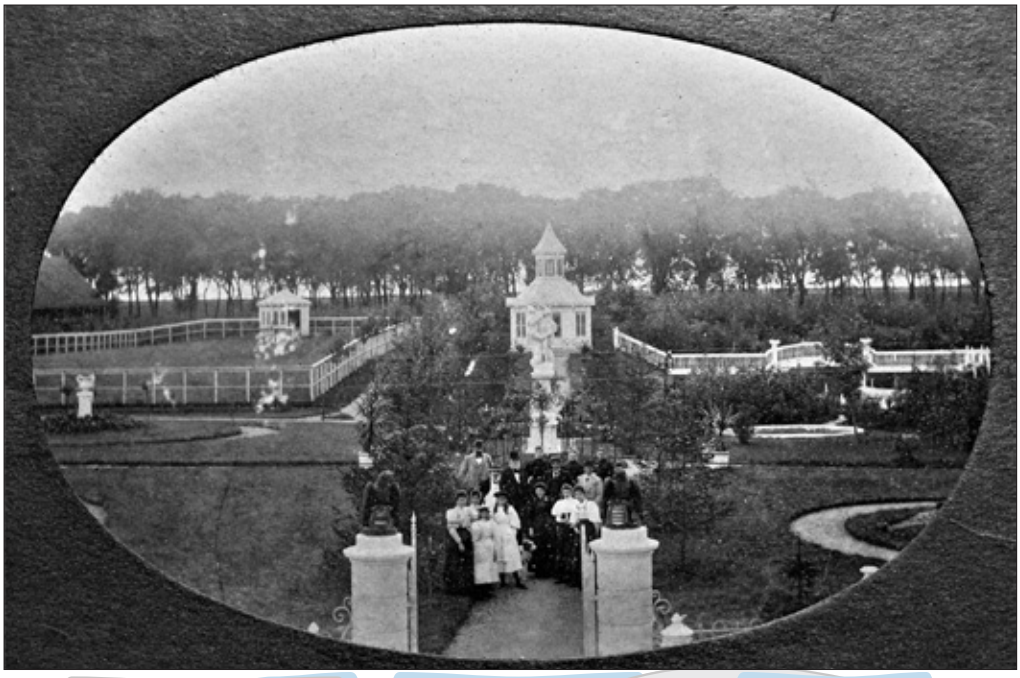

Foto uit het album met de familie van Hattum in de overtuin in 1904.

Het waren voor Prümers allemaal investeringen in de toekomst, ook de aankoop van Zorgvliet dat hij in 1870 kocht toen de aldaar wonende dokter Vleugels Ellewoutsdijk verliet.
Prümers zelf gaf weinig inhoud aan zijn ambachtsheerschap. Hij zag hier veeleer een toekomstige rol voor zijn schoonzoon en dochter. Prümers ondernam samen met JC intussen met enige regelmaat reisjes naar de veiling in Goes teneinde grote stukken grond aan te kopen, zoals akkerland, schorren en dijken en deed dit tot aan zijn plotselinge overlijden in 1875.
In 1881 ging JC opnieuw naar Goes, maar nu samen met zijn schoonmoeder om voor *f* 17.000 van haar de ambachtsheerlijke rechten te kopen van Ellewoutsdijk en de bijbehorende dorpen Everinge, Driewegen en Coudorpe. Vanaf dat moment mocht JC achter zijn naam 'van Ellewoutsdijk' zetten. Als ambachtsheer zou hij met verve, zowel gestalte als inhoud gaan geven aan deze titel.

De verbouwing

Niet gehinderd door gebrek aan fantasie, noch door gebrek aan geld gingen Frederika en JC met Zorgvliet en de tegenoverliggende tuin voortvarend aan de slag. De enorme winsten uit de aannemerij zowel in binnen- als in buitenland stelden hen in staat al hun dromen te verwezenlijken en dat bleken er vele.
Vanzelfsprekend werd er begonnen met het huis. Door de witte bepleistering maakte het huis de indruk van een Moors paleis, wat een van de vele benamingen was, die in de loop der tijd aan het buiten zou worden gegeven. Daarbij paste een jachtkamer, want van het ambachtsheerlijk jachtrecht werd op grote schaal gebruik gemaakt, een bibliotheek, een speelkamer en diverse onderkomens voor het personeel. Deze ruimtes bevonden zich destijds in elk huis van enige allure en daar bleef het dus ook niet bij. Vanwege de in die tijd uitgebreide belangstelling voor de Oriënt en de daaruit voortvloeiende belangstelling voor Japan, ontkwam ook Zorgvliet niet aan een zogenaamde 'Japansche kamer' met dito inrichting.
In carrévorm om de binnenplaats verrezen ook een aantal flinke gebouwen. Frederika met haar voorliefde voor theater en toneel, liet een prachtige toneelzaal bouwen inclusief coulissen, kleedkamers, rijen met stoelen voor het publiek en als klapstuk een vernuftig draaibaar toneel. Vanzelfsprekend werd aan de veelkleurige verlichting daarvan, door middel van kroonluchters, veel aandacht besteed. Overigens was deze zaal beslist niet bedoeld voor algemeen gebruik, maar uitsluitend voor en door familie, vrienden en genodigden.

Onder deze zaal woonde aan de achterzijde de jachtopziener en aan de kant van de weg werd de rijksveldwachter ondergebracht!
Naast het huis is op sommige foto's nog een groot gebouw te zien dat op een boerderij lijkt en er mogelijk al stond. Het werd geheel in stijl gebracht met torentjes voorzien van kantelen, wit gepleisterd en maakte als zodanig duidelijk onderdeel uit van het complex.

Kunstgalerij 'Collection Zorgvliet'

Ook voor de schilderijen en kunstverzameling van JC werden de nodige voorzieningen getroffen. Met dat verzamelen van schilderijen was hij al in Sliedrecht begonnen, maar in Den Haag werd de collectie snel uitgebreid tot enige honderden stuks. Ze hingen in het grote huis aan de Scheveningseweg en deels in Zorgvliet. Aangezien dat veel te weinig ruimte bood werden er maar liefst drie grote zalen van elk 20 meter lang aan Zorgvliet vast gebouwd. De wanden daarvan werden van onder tot boven volgehangen met schilderijen en de vloer lag bezaaid met tapijten met daarop meubels met antiek en beelden.
De kamers voor de kinderen en de gasten lagen tegen deze zalen aan en kwamen daar zelfs op uit.
Onder deze kamers met uitzicht op de binnenplaats bevonden zich de stallen en de ruimtes voor de koetsen en later de auto's. Slot Zorgvliet zou ten slotte maar liefst 26 kamers gaan tellen.
In 1897 werd de schilderijencollectie enorm uitgebreid toen JC de 'Historische Galerij' van de Amsterdamse kunstkring Arti et Amicitiae kocht voor het enorme bedrag van ƒ 100.000. Hij redde daarmee zowel Arti zelf, als de verzameling van rond de 200 schilderijen, die uiteen dreigde te vallen. Hij gaf de verzameling vervolgens in bruikleen aan de gemeente Den Haag, die deze een plek gaf in het stadhuis. Helaas op een donkere en koude plek, zodat deze geregeld verwarmd en verlicht moest worden. Toen hij daarvan de rekening gepresenteerd kreeg van de gemeente, was hij dermate ontstemd dat hij de schilderijen weghaalde, om die vervolgens te verhuizen naar het pand van het Haagse schilderkunstig genootschap Pulchri Studio. Hem werd daarna nota bene ook nog eens verweten, dat het ophangen van de schilderijen schade aan de muren had opgeleverd!
Een verslaggever van het Haags Dagblad meende dat de gemeente zich "tegenover de maecenas erg krenterig heeft gedragen", maar raadde ook aan "om er niet voor om te lopen om ze voor een gering bedrag te bekijken" om af te sluiten met "uit artistiek oogpunt verliest men er weinig aan".

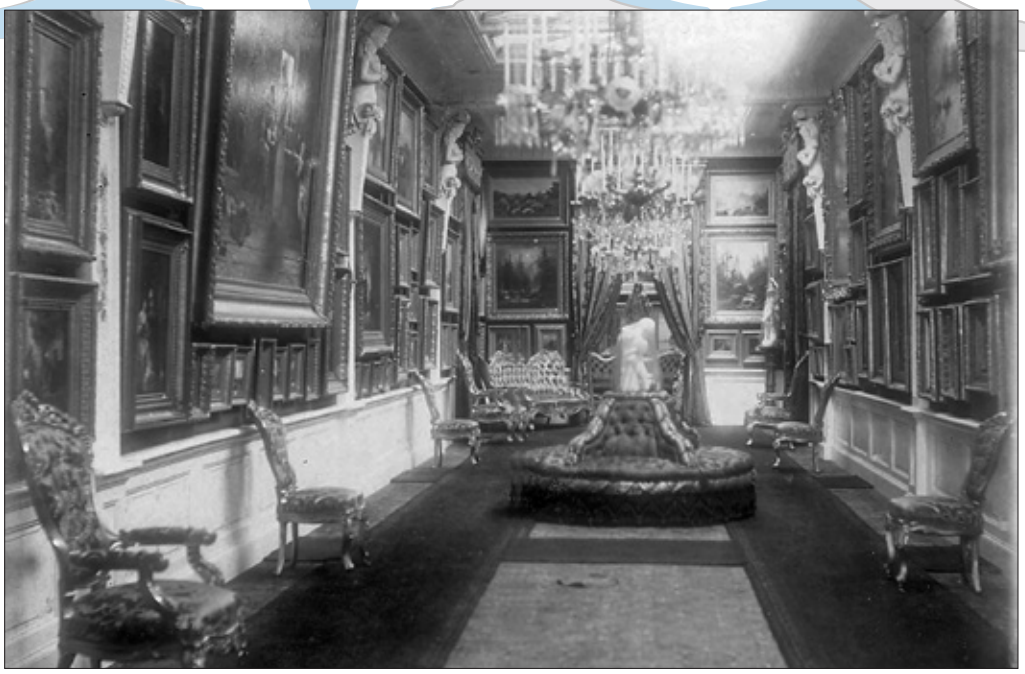

De schilderijengalerij in Zorgvliet.
Beeldbank archief Goes

Het was niet het enige wat smalende verhaal over de kunstverzamelaar, die bovendien lid was van het genootschap Pulchri Studio, dat hem op enig moment erelid zou maken. Een kunstcriticus schreef dat “de koop meer getuigt van het bezit van een groot vermogen dan van kunstzin, zoals de schilderijenverzameling op Zorgvliet meer kostbaar is dan belangwekkend”!
Uiteindelijk werden na vijf jaar en weinig bezoek, vrijwel alle schilderijen in 1906 naar Zorgvliet overgebracht, waar de kunstverzameling op dat moment uit zo’n 450 tot 500 werken bestond.
Was er eigenlijk wel zoveel reden om zo geringschattend over de schilderijencollectie van JC te doen? Natuurlijk zullen er vele stukken van mindere of matige kwaliteit bij hebben gezeten, maar de verzameling bevatte ook grote namen als Karel Dujardin, Antonie van Dijk, Jan Steen en tevens stukken uit de Romantiek, maar ook modernere zoals van Roelofs, Israëls, Bosboom, Weissenbruch, Tadema, Ronner en anderen van de Haagse School. Ook gerenommeerde buitenlandse meesters maakten deel uit van de collectie. JC bezat zonder twijfel op dat moment een van de grootste particuliere collecties van ons land.

De overtuin

Toen het huis Zorgvliet zo goed als klaar was, ging de aandacht van met name Frederika vervolgens uit naar de tegenoverliggende ’burchtheuvel’. Het was haar bedoeling van deze ‘woestenij’ een indrukwekkend park te maken. Nadat talloze tuinlieden de rommel hadden opgeruimd, kon worden begonnen met de aanleg. Er werd een hertenkamp aangelegd met daarop voor deze dieren een stijlvol onderkomen en later een zogenaamde ‘folly’ in de vorm van een ruïne, waarin wat resten van het oorspronkelijke kasteel waren verwerkt. Een slotgracht werd gegraven, met daarin bootjes en daaroverheen een brug naar een eiland, waarop een enorme volière verrees vol met bijzondere en exotische vogels. Natuurlijk kon ’s winters ook om het eiland heen geschaatst worden. Voorts werden schelpenpaden, gazons en borders aangelegd met daarop vazen met planten, beelden, rozenstruiken en bomen. Karpers zwommen in een vijver, fonteinen sproeiden en vanzelfsprekend ontbraken ook pauwen en een zwanenpaar niet. Voor de laatsten werd een zwanenhuisje op het eiland neergezet.
Daarna was de broeikas aan de beurt. Dat bijzondere gebouw was maar liefst vijfenveertig meter lang en vijf meter breed. Aan de hoge kant van de schuin oplopende glaswand pasten bomen tot wel vijf meter hoog. De hoge kant werd aan de parkzijde voorzien van een zogenaamde zuilengang met een lange galerij van bogen en pilaren en beelden.
Toen JC en Frederika in 1989 de wereldtentoonstelling in Parijs bezochten, viel hun oog op een van gietijzer en zink gemaakt prieel in renaissancestijl. Het beviel hen zo goed, dat het

De galerij en het prieel van de wereldtentoonstelling.
Beeldbank de Bevelanden.

De Daimler van Jaan op de binnenplaats van Zorgvliet rond 1939. Coll. Thedinga.

werd aangekocht. Na het vervoer naar Ellewoutsdijk kreeg het een prominente plek direct tegenover de zuilengalerij.

Recht tegenover de voordeur van het huis stond het monumentale toegangshek van de tuin met twee pilaren met daarbovenop een adelaar met links het wapen van Ellewoutsdijk en rechts het wapen van Driewegen.

Ook in de mogelijkheid om sport te bedrijven werd ruim voorzien. Wat te denken van een tennisbaan, een cricket- en een voetbalveld. Ook voor boogschieten waren er voorzieningen evenals voor kegelen.
Als je zoveel land hebt en een dergelijk groot huis met park dan wil je daar ook op uit kunnen kijken en dus werd in 1902 als laatste een toren gebouwd van maar liefst 20 meter hoog. Deze werd uiteraard gebruikt als jacht- en uitzichttoren, maar bleek ook zeer geschikt voor het maken van foto's. Vanaf deze toren zou ook de vlag wapperen als teken dat de heer de huizes aanwezig was.
Diverse malen zouden kranten verslag doen van het buitengewone slot met zijn enorme kunstverzameling. Menig journalist kwam superlatieven tekort en zo kreeg het namen als "Moors paleis", "Marokkaans paleis", "Suikerpaleis", op enig moment zelfs "Versailles aan de Schelde"!
Ook het schilderijenkabinet werd uitvoerig geroemd om zijn "bonte rij voortbrengselen van Hollandsche, Belgische, Fransche, Italiaansche, Duitsche en Hongaarsche schilders", waarbij men zich wel afvroeg wat een dergelijke grote verzameling deed in dit Zeeuwse dorp in plaats van in een grote stad.

Ambachtsheerlijke plichten

De Ellewoutsdijkers zelf keken op zijn minst wat vreemd aan tegen het door hen wel eens 'suikertaart' genoemde huis, maar vonden het buitenverblijf van hun ambachtsheer en ambachtsvrouw toch ook wel erg bijzonder en deftig. Toen het huis na enige tijd geheel van elektrische verlichting werd voorzien, zowel binnen als buiten, gebruik makend van een eigen elektriciteitscentrale, waardoor het een sprookjesachtig uiterlijk kreeg, was de bevolking ook wel trots. JC werd om die reden ook wel de 'toovenaar' genoemd, zeker toen hij ook werk maakte van zijn rol als beschermer en weldoener van het dorp. Niet alleen was hij tijdens de bouw de grootste werkgever van het dorp, maar ook daarna wemelde het van de tuinlieden, werksters, dienstmeisjes, koks en ander personeel.

JC en Frederika voelden zich duidelijk zeer verbonden met de bevolking van Ellewoutsdijk, waar vaak veel armoede en ziekten heersten en deden veel om de bevolking tot steun te zijn. Indien nodig werden voedsel en medicijnen uitgedeeld. De school en gemeente werden geregeld met giften en goederen verblijd. Vooral aan de kerk zou in de loop der tijd het nodige worden geschonken.

Freek en Guusje.
Coll. M Van Suchtelen-van Hattum.

Met Zeeland verbonden

In 1887 werd het 25 jarig huwelijk van Frederika en JC in Sliedrecht groots gevierd. Er werd ook gefeest in La Plata in Argentinië. Uiteraard ook in Ellewoutsdijk, maar helaas zonder de aanwezigheid van de ambachtsheer en -vrouw. De bewoners gaven duidelijk blijk van hun teleurstelling daarover en hoopten dat toekomstige familiegebeurtenissen ook samen met de ambachtsheer en -vrouw in Ellewoutsdijk zouden worden gevierd.
Dat gebeurde al gauw toen Martinus en Ariana trouwden. Beiden waren zeer gesteld op Ellewoutsdijk en na de trouwerij in Sliedrecht werd het feest in Zeeland nog eens dunnetjes overgedaan, met als slotstuk het in gebruik nemen van de toneelzaal.

Ook daarna werd de bevolking nauw betrokken bij het wel en wee van de familie. Zij deelden in de vreugde van de geboortes van de kinderen van Martinus en Jaan, maar ook in het verdriet bij verlies en vanzelfsprekend in het bijzonder toen Frederika in 1906 kwam te overlijden. Het dorp werd getroost met het oprichten van het van Hattum-Prümersfonds, bedoeld ter ondersteuning van kraamvrouwen, behoeftigen en nooddruftigen. Drie jaar later kwamen vele Ellewoutsdijkers naar Den Haag om afscheid te nemen van hun overleden ambachtsheer. Jaarlijks zou zijn sterfdag door de bewoners worden herdacht.

Martinus en Jaan werden de volgende ambachtsheer en -vrouw en samen gaven ook zij die titel inhoud met onverminderde energie.
In vakanties, zomermaanden en ook rond kerst vertrok het gezin uit Beverwijk naar Zeeland en altijd werd het dorp verrast met uitstapjes, vuurwerk en volksfeesten op Koninginnedag, op kosten van de van Hattums.
Jaan was er voor de jaarlijks uitjes met de schoolkinderen en de kerstvieringen. Ook maakte zij werk van haar titel beschermvrouwe van de boogschietvereniging en erevoorzitter van voetbalvereniging Scheldeboys.
Tot begin 1900 was de reis erheen vanuit Den Haag en zeker vanuit Beverwijk een hele onderneming. Eerst per trein naar Goes en vervolgens per rijtuig verder, maar na de aanschaf van de auto ging het een stuk sneller en gemakkelijker. Overigens bleef de gemiddelde maximum haalbare snelheid in Nederland toentertijd nog steeds beperkt tot zo'n 30 km per uur, wat betekende dat de rit van Beverwijk naar Ellewoutsdijk 9 à 10 uur in beslag nam!

In 1927 werd het huwelijk van Guusje en Freek in Ellewoutsdijk gevierd en het feest duurde maar liefst van 23 tot 25 juli.
Het stel kwam vanuit Goes aan op station Ellewoutsdijk met een speciale stoomtram van de net geopende lijn Goes-Hoedekenskerke. Van het dagenlang durende feest werd uitgebreid verslag gedaan in de Zeeuwse pers. Door dit enorme feest werd de band tussen de familie en het dorp nog eens extra benadrukt en werden de toekomstige ambachtsheer en -vrouw geïntroduceerd. Voor de wedstrijd van de schutterij werd een zilveren wisselbeker beschikbaar gesteld welke tot op de dag van vandaag nog steeds wordt uitgereikt.

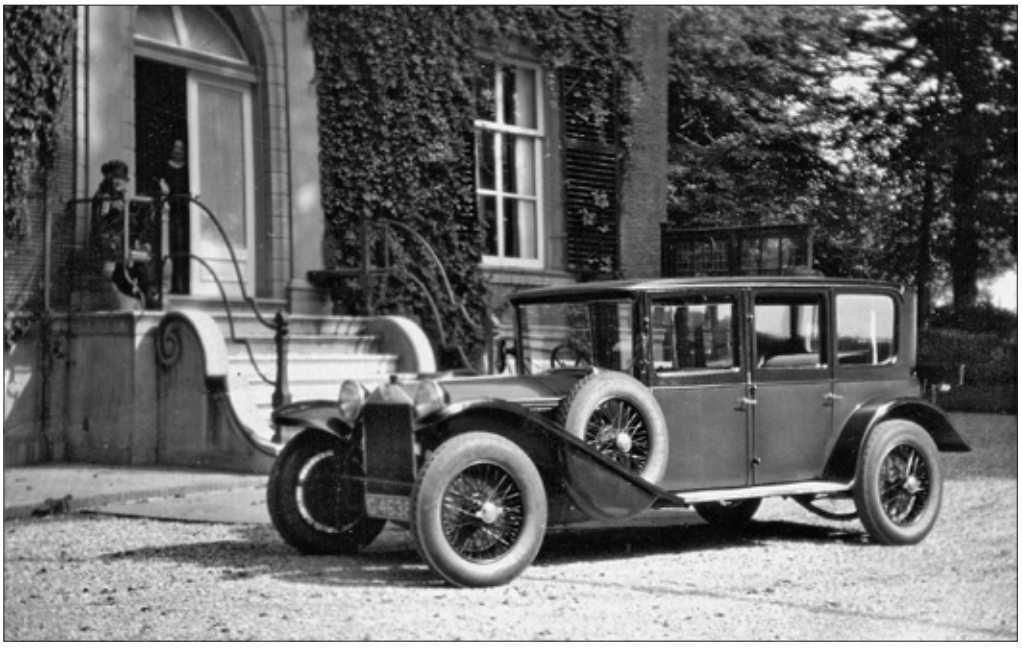

Lancia Lambda voor Scheijbeeck met Jaan op het bordes in 1930. Coll. Thedinga

Dit feest ging overigens vooraf aan de officiële huwelijksvoltrekking in Beverwijk op 8 augustus. Vanaf Scheijbeeck begon ook hun huwelijksreis met Freeks eerste eigen automobiel. Hij koos net als zijn moeder voor een Lancia Lambda, maar dan wel een met een open dak.
Jaan was in Ellewoutsdijk de 'koningin' en Freek de 'kroonprins'. De Gouden Eeuw leek te zijn teruggekeerd. Jaan bezat een aanzienlijke hofstede in Beverwijk, een enorm buitenhuis in Zeeland, een indrukwekkende kunstverzameling, grote hoeveelheden grond en de titel van ambachtsvrouw. Alleen een echte adellijke titel leek nog te ontbreken. Wel had de familie al enige tijd een familiewapen met daarin een schaapsscheerdersschaar.

Afscheid

Oma Jaan was wegens de schoolvakantie samen met de meisjes op Zorgvliet toen op 10 mei 1940 de oorlog uitbrak. Vanzelfsprekend ontkwam ook Zeeland niet aan het oorlogsgeweld. Het werd dus de hoogste tijd voor Jaan om naar Beverwijk te vertrekken en in de wetenschap dat ze er voorlopig niet terug kon keren, nam ze afscheid van Ellewoutsdijk, het huis en de tuin. Midden tussen de rijen mensen die op de vlucht waren, reden ze met Roelf aan het stuur van de 'koninklijke' en peperdure Daimler EL 24 de volgende dag, dwars door het strijdtoneel naar Scheijbeeck.
Freek bezocht Zorgvliet in oorlogstijd nog wel, maar onderhoud werd er nauwelijks meer gepleegd, waardoor huis en tuin in almaar slechtere staat van onderhoud kwamen te verkeren. Wel raakte het huis opnieuw bewoond toen, na overleg met Jaan en Freek, bejaarden uit een vernield tehuis in Vlissingen er hun intrek in namen, samen met andere vluchtelingen. Voor de zekerheid werden een aantal schilderijen opgeborgen op de zolder van het dorpshuis genaamd 'Van Hattumhuis', maar verder bivakkeerden de tijdelijke bewoners tot hun verbazing tussen de vele schilderijen en kunstwerken. In 1942 werden de schilderijen, vanwege de verzameling van neef Johannes Tobias, geëvacueerd uit het wegens oorlogsgevaar ontruimde Scheveningen, weer herschikt en verdwenen opnieuw grote stukken naar die zolder.
De verjaardagen van Jaan en met name haar 75ste werden, uiteraard net als in Beverwijk, nog wel gevierd. Zowel in Zeeland als in Beverwijk schreven de kranten weer uitgebreid en lovend over haar burgerzin en goedgeefsheid. In Ellewoutsdijk was zij dan wel de ambachtsvrouw, maar op Scheijbeeck was zij de 'grande dame' van Beverwijk geworden.

Het jaar 1944

Op bevel van burgemeester van Grunsven moest Beverwijk in september 1944 worden geëvacueerd. Een chaotische periode brak aan waarin Beverwijkers noordwaarts vertrokken. De familie verliet Scheijbeeck en verhuisde met de nodige huisraad naar een hotel in Hoorn. Oma van Loenen ging ook mee, maar Pauline niet. Zij was behulpzaam bij de evacuatie en zorgde voor voedsel via de Conservenfabriek.
In Zeeland kwam de oorlog eind 1944 in een beslissende fase. Toen Zeeuws Vlaanderen was bevrijd lag Ellewoutsdijk aan de frontlinie van de strategisch zeer belangrijke Westerschelde en Zorgvliet werd om die reden ontruimd.
Wie had ooit kunnen denken, dat de uitzichttoren van JC nog eens de ondergang zou worden van Zorgvliet. Op 19 oktober echter zou deze, door de Duitsers strategisch gebruikte toren, evenals die van de kerk, doelwit zijn van heftige bombardementen. De kerk werd voor het grootste deel verwoest en Zorgvliet werd eveneens vol geraakt en de daaropvolgende brand zorgde ervoor, dat er slechts enkele smeulende resten overeind zouden blijven. Alle kunstschatten en de honderden schilderijen gingen in vlammen op. Alleen de schilderijen op de zolder van het 'van Hattumhuis' ontsnapten aan vernietiging. Daaronder bevond zich het grote schilderij van Karel Dujardin, dat na enige omwegen in 1997 door het Rijksmuseum zou worden aangekocht voor $ 442.500. Het is heden ten dage te zien in zaal 2.17, de afdeling van Nederlandse meesters die in Italië gewerkt hebben.

Dit afschuwelijke bericht bereikte de familie in Hoorn pas maanden later vanwege de ontbrekende verbindingen, en trof de familie diep. Jaan die daar in 1941 al voor bang was, zou haar geliefde Zorgvliet nooit meer terugzien. Wel werd ze goed op de hoogte gehouden van de enorme schade aan Ellewoutsdijk en na de bevrijding, toen ze teruggekeerd was naar Scheijbeeck, regelde ze vandaar uit zoveel mogelijk hulp voor de bewoners van Ellewoutsdijk.

Zij zou echter nog een grote klap te verwerken krijgen.
In 1942 namelijk kreeg ook Beverwijk een NSB burgemeester in de persoon van de voormalige meelhandelaar van Grunsven. Deze fanatieke partijman hield zich bezig met het ontwikkelen van allerlei sociale plannen. Omdat deze afkomstig waren van de bezetter konden ze in Beverwijk nauwelijks op enige sympathie rekenen. Wel echter op die van

Het "college" in het gemeentehuis van Beverwijk 1943/44, poserend voor de antieke archiefkast. V.l.n.r. Gemeentesecretaris Post, burgemeester van Grunsven, Paulien van Hattum en wethouder van Dok.
Beeldbank Museum Kennemerland.

Pauline. Om die reden wilde hij haar benoemen tot wethouder van sociale zaken. Daar dat van hogerhand niet toegestaan werd omdat zij vrouw was, benoemde hij haar tot adviserend ambtenaar voor sociale aangelegenheden en buurtschapshoofd van de Nederlandse Volksdienst en ze kreeg daarbij verregaande bevoegdheden. Zij sloot zich aan bij de NSB, omdat een dergelijke benoeming dat vereiste. Ondanks haar steun kwalificeerde hij 'kameraadske van Hattum' eveneens als excentriek, vitterig en onberekenbaar.
Jaan, die niet meer in Ellewoutsdijk zou terugkeren, overleed op 8 oktober 1945 op 78-jarige leeftijd en werd bijgezet op Westerveld in het familiegraf, waar de Beverwijkse Harmonie Kapel nog een laatste keer voor haar zou spelen.

Freek en Guusje volgden haar op als ambachtsheer en -vrouw. Ellewoutsdijk deelde in de erfenis van Jaan. Freek trad als ambachtsheer in een lange familietraditie en nam zijn taak eveneens zeer serieus. Met zijn bijdrage en de erfenis werd de kerk herbouwd. Zorgvliet ten slotte werd verdeeld tussen Freek en zijn gelijknamige neef.

De rechtszaak

Pauline was ten tijde van het overlijden van haar moeder nog steeds herstellende van een val een jaar tevoren. Zij had haar knie gebroken, was in het Rode Kruisziekenhuis geopereerd en sinds mei 1945 herstellende in de Valeriuskliniek in Amsterdam, een kliniek voor 'zenuwlijders'. Daar werd ze gearresteerd onder beschuldiging van heulen met de vijand. Al haar bezittingen werden in beslag genomen.
Freek voelde zich, ondanks alles, verbonden met zijn zus en stelde alles in het werk om haar zo snel mogelijk vrij te krijgen. Haar gedachtengoed keurde hij, die zich daartegen juist zeer actief had verzet, ten stelligste af, maar hij was er wel van overtuigd dat zij gehandeld had om goed te doen aan misdeelden en behoeftigen. Het vonnis in april 1947 luidde: internering met aftrek, en verbeurdverklaring van haar vermogen tot een bedrag van 50.000 gulden, alsmede ontzegging van stemrecht voor de tijd van 10 jaar. Ze kwam direct vrij en verhuisde naar Groesbeek.
Bij de verdeling van de erfenis van Jaan kreeg Pauline Scheijbeeck toebedeeld, wat zij voor *f* 5000 verhuurde aan de gemeente, die het als gemeentehuis in gebruik zou nemen. In 1950 verkocht zij het huis ten slotte aan de gemeente voor *f* 150.000.

Wederopbouw

Na de oorlog was er voor Van Hattum vanzelfsprekend opnieuw voldoende werk. De Duitsers hadden aan vele waterwerken, met name in Zeeland, veel schade toegebracht. Ook werden de vleugels weer ver over de grenzen uitgeslagen, zoals in Nigeria, Australië en het Midden-Oosten, veelal in samenwerking met andere aannemers. Over de hele wereld wapperde de vlag weer. De zich aandienende werkzaamheden en samenwerkingsverbanden werden inmiddels zo groot, dat een definitieve fusie onvermijdelijk was en dus nam Freek de taak van ir. Telders over en samen met ir. Cornelis Blankevoort en ir. JC van Hattum vormde hij de nieuwe directie van Van Hattum en Blankevoort N.V.

Werk voor langere tijd diende zich in 1953 aan in de vorm van opnieuw een natuurramp, namelijk de overstroming van Zuidwest Nederland. Dientengevolge ontstond het Deltaplan, waarvan vele werkzaamheden door van Hattum en Blankevoort, soms in samenwerking met anderen werden verricht, met als meest opvallende uitgevoerde projecten de Zeelandbrug en de stormvloedkering in de Oosterschelde.
Het kantoorgebouw was intussen meegegroeid. Eerst werd in 1950 achter de villa een kantoor aangebouwd en ontstond er een verbinding met het pand waarin de familie Thedinga woonde. De serre moest daarvoor wel worden afgebroken. In 1970 was het kantoor opnieuw te klein en werd het zelfs gedeeltelijk gehuisvest in de villa van het voormalige Kennemer Hotel. Ten slotte kon alleen nieuwbouw nog volstaan anders zou het bedrijf zich buiten Beverwijk gaan vestigen. Onder deze dreiging gaf de gemeente uiteindelijk

De Zeelandbrug in aanbouw.
Beeldbank Rijkswaterstaat.

Het kantoor van Van Hattum en Blankevoort aan de Velserweg in 1950.
Coll. H. Palm.

toestemming. De voormalige garage van Scheijbeeck en het daaraan vastzittende woonhuis, dat in gebruik was voor het bevolkingsregister, moest worden afgebroken evenals villa Sophia en de woning van Roelf Thedinga. Deze laatste verhuisde naar Westerburcht in de Scheijbeecklaan. Daarvoor in de plaats werd een groot kantoorpand neergezet met de kenmerkende haaientandengevel. Intussen groeide het bedrijf naar 5000 werknemers in 1970, waarvan 2000 in het buitenland en 250 in Beverwijk.

Het einde aan de veranderingen in de bedrijfsstructuur was toen echter nog lang niet in zicht. Fusies en beursgang bleken onvermijdelijk en er werd een holding opgericht met Boele van Eesteren en Splunder. Ook de naam van Hattum en Blankevoort Beheer N.V. leidde slechts een kort leven en de nieuwe naam werd Stevin Groep N.V.

Freek had wegens teruglopende bedrijfsresultaten de conservenfabriek in 1967 moeten sluiten. Ook aan zijn carrière bij van Hattum en Blankevoort, waarvan hij van 1 juli 1957 tot 22 oktober 1971 president commissaris was geweest, kwam een einde. 'Meneer F' zoals hij genoemd werd nam afscheid op 31 mei 1976, een jaar nadat Guusje was overleden. Hijzelf overleed op 2 februari 1984 op 80 jarige leeftijd.

Als werkmaatschappij bleef van Hattum en Blankevoort wel bestaan, ook toen in 1978 de volgende fusie plaatsvond, namelijk met de Koninklijke Adriaan Volker Groep N.V. De Koninklijke Volker Stevin Groep was daarmee geboren. Reeds in 1997 kondigde zich de volgende fusie alweer aan met Kondor Wessels. De Koninklijke Volker Wessels Stevin Groep N.V. was daarmee een feit, maar ging al gauw door het leven onder de naam zoals we die nu nog kennen: Volker Wessels.
Inmiddels had van Hattum en Blankevoort toen, na iets meer dan honderd jaar, Beverwijk op 21 juni 1993 al verlaten en was verhuisd naar het centraler gelegen Woerden.

Maar nog steeds kan men door heel Nederland de auto's zien rijden met daarop de naam van Hattum en Blankevoort en vindt men overal in het hele land de zichtbare vruchten van dit gerenommeerde bouwbedrijf. Het is goed om even stil te staan bij het feit, dat waar u in Nederland loopt, fietst, vaart, rijdt of parkeert, u dat altijd wel eens doet over een dijk, brug, spoorlijn of aquaduct, in een kanaal, sluis, tunnel, polder of parkeergarage, aangelegd door van Hattum en/of Blankevoort.

Het kantoor van Van Hattum en Blankevoort aan de Velserweg in 1965 en in1975.
Beeldbank Noord Hollands Archief en Beeldbank Museum Kennemerland.

Pauline en Groesbeek

Rest mij tot slot nog te vertellen hoe het fotoalbum en enig ander materiaal in mijn bezit kwam.
In 2017 werd een zogenaamde blauwdruk van 'Zie de Zonzij' op internet aangeboden en korte tijd daarna door dezelfde aanbieder een foto van de Velserweg. Beide konden worden gerelateerd aan Pauline. Daarop zocht ik contact met de aanbieders, die in Groesbeek bleken te wonen en een jarenlang intensief contact hadden met Pauline.
Ook in Groesbeek bleek zij zich al die jaren geheel belangeloos te hebben ingezet voor de gemeenschap en met name voor de minderbedeelden. Net als in Beverwijk, zonder daarbij zichzelf iets te gunnen, vaak dwingend en grillig en ook hier liet zij zich maar moeilijk kennen.
Het bleek dat zij minimaal eenmaal terugkeerde naar Zorgvliet en ook Bloemendaal bezocht. Beverwijk bezocht zij waarschijnlijk nooit meer. Op 18 augustus 1981 overleed Pauline op 82 jarige leeftijd. Haar schamele persoonlijke bezittingen in de vorm van wat kranten, documenten en het fotoalbum liet zij na aan de aanbieders, die 35 jaar nadien een deel ervan aan mij overdeden.

Geraadpleegde bronnen:

J. Camfferman *Beverwijks Zwarte jaren* Kennemer Oudheidkamer 1985
J. Morren *De hofstede Scheijbeeck* HGMK Ledenbulletin 27, 2003
Kees Stiksma *Bewoonbaar voor de mens 150 jaar van Hattum en Blankevoort* Beverwijk 1982
Anna van Suchtelen *Versailles aan de Schelde* Cossee 2017
Het 176ste jaar van Hattum en Blankevoort Woerden 2007
C. van Winkelen *Ellewoutsdijk en Driewegen in oude ansichten* Europese Bibliotheek
Kees van der Laan: Archief familie Thedinga
Noord Hollands Archief
Bevolkingsregister Beverwijk digitaal
Kadaster Beverwijk